

ХҮҮХДИЙН ЗУСЛАНГИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ЧАНАР ХИЙСЭН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ

СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

Захиалагч: ГЭР БҮЛ, ХҮҮХЭД, ЗАЛУУЧУУДЫН ХӨГЖЛИЙН ГАЗАР

Гүйцэтгэгч: “МӨРӨӨДӨЛ ОЛОН УЛСЫН ХҮҮХДИЙН ТӨВ” ТББ

УЛААНБААТАР ХОТ
2019 ОН

Судалгааны багийн ахлах, зөвлөх

МУБИС-ийн Нийгмийн ажлын тэнхимийн эрхлэгч, дэд профессор Т.Цэндсүрэн (Ph.D)

Судалгааны багийн гишүүд, судлаачид

МУБИС-ийн Нийгмийн ажил арга зүйн тэнхимийн туслах судлаач Н.Байгалмаа
ГБХЗХГ-ын Сургалт судалгаа мэдээллийн төвийн захирал С.Болорцэцэг
ГБХЗХГ-ын Сургалт судалгаа мэдээллийн төвийн мэргэжилтэн С.Зулцэцэг
НГБХЗХГ-ын Хүүхдийн хөгжлийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн Г.Ариунгэрэл
Мөрөөдөл олон улсын хүүхдийн төв ТББ-ын захирал А.Цогтмагнай
Мөрөөдөл олон улсын хүүхдийн төв ТББ-ын мэргэжилтэн П.Ариунжаргал

Судалгааны тайланг боловсруулж, хянасан

МУБИС-ийн Нийгмийн ажлын тэнхимийн эрхлэгч, дэд профессор Т.Цэндсүрэн (Ph.D)
МУБИС-ийн Нийгмийн ажил арга зүйн тэнхимийн туслах судлаач Н.Байгалмаа

АГУУЛГА

НЭГ. СУДАЛГААНЫ УДИРДАМЖ	8
1.1 Үндэслэл	8
1.2 Зорилго	8
1.3 Зорилт	8
1.4 Судалгааны аргачлал, арга зүй	9
1.5 Мэдээлэл боловсруулалт, дүн шинжилгээ	9
1.6 Түүвэрлэлтийн арга, түүврийн хэмжээ	9
1.7 Судалгааны хязгаарлалт	10
ХОЁР. ХҮҮХДИЙН ЗУСЛАНГИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ	11
2.1 Зуслангийн талаарх ерөнхий мэдээлэл	11
2.1.1 Хүүхдийн зуслангийн ангилал	11
2.1.2 Зуслангийн үйл ажиллагаа явуулж буй хугацаа	12
2.1.3 Зуслангуудын хүчин чадал	13
2.1.4 Зуслангийн дотоод дүрэм журам	13
2.1.5 Зуслангийн үйл ажиллагаандаа ашигладаг дүрэм, журмын тухай	14
2.1.6 Багш, ажилтнуудад тавих шаардлага, хөдөлмөрийн гэрээ	15
2.2 Амрагч хүүхдүүдийн мэдээлэл, зуслангийн дотоод орчин	16
2.2.1 Зусланд амрагч хүүхдүүдийн тоон мэдээлэл	16
2.2.2 Зуслангийн нэг өрөөнд амьдарч буй хүүхдийн тоо	17
2.2.3 Зусланд амрагч хүүхдүүдийн насны бүтэц	17
2.2.4 Зусланд амарсан хүүхдүүдийн талаар мэдээлэл, бүртгэл хийдэг эсэх	18
2.2.5 Хүүхдийн амрах өрөөний дотоод зохион байгуулалт	19
2.2.6 Хүүхдийн амрах байрны засвар	20
2.3 Зуслангийн гадна орчин, барилга байгууламж	20
2.3.1 Зуслангийн гадна орчин	20
2.3.2 Хүүхдийн зуслангийн гадна орчин	21
2.4 Хүүхдийн зуслангийн хүний нөөцийн чадавх	22
2.4.1 Зуслангийн багшлах хүний нөөцийн талаарх мэдээлэл	22

2.4.2 Үйлчилгээний хүний нөөцийн мэдээлэл	23
2.4.3 Туслах багшийн хөдөлмөрийн гэрээ, эрх үүрэг	23
2.4.4 Зуслангийн багш, ажиллагсдын сургалтын тухай	24
2.4.5 Багш, ажилчдад хийгдэх шаардлагатай сургалт	25
ГУРАВ. ХҮҮХДИЙН ЗУСЛАНГИЙН ХӨГЖЛИЙН ХӨТӨЛБӨР, ХӨГЖЛИЙН ОРЧИН	26
3.1 Хөгжлийн хөтөлбөрийн хэрэгжилт	26
3.1.1 Хөгжлийн хөтөлбөр	26
3.1.2 Хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулах, батлах, үнэлэх	30
3.1.3 Хөгжлийн хөтөлбөр хэрэгжилт	31
3.1.4 Хөгжлийн хөтөлбөрийн үнэлэлт, сайжруулалт	32
3.1.5 Хөгжлийн хөтөлбөрт тусгагдсан зорилтууд	32
3.1.6 Хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зүйлс	33
3.2 Хүүхдийн зуслангийн хамтын ажиллагаа, аюулгүй байдал	35
3.2.1 Зуслангийн хамтын ажиллагаа	35
3.2.2 Хүүхдийн зуслангийн аюулгүй байдлыг ханган ажиллах түвшин	36
3.2.3 Дээрэлхэлт болон хүчирхийлэл, дарамтын тохиолдлын илрүүлэлт	36
3.2.4 Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл үйлдэгдэж буй шалтгаан	37
3.2.5 Зуслангийн цаашдын хөгжил	38
3.2.6 Зуслангийн хоол хүнс ба тээврийн үйлчилгээ	38
ДӨРӨВ. ЗУСЛАНД АМРАГЧ ХҮҮХДҮҮДИЙН СЭТГЭЛ ХАНАМЖИЙН СУДАЛГАА	40
4.1 Зуслангийн мэдээлэл	40
4.2 Хүүхэд зусланд амрах шалтгаан	41
4.3 Хүүхэд амарч буй зусландаа амрах давтамж	41
4.4 Амрагч хүүхдүүдийн зусланд өгсөн үнэлэмж	43
4.5 Зуслангийн хоолны хүртээмж	43
4.6 Зуслангийн хөгжлийн хөтөлбөрөөс суралцсан байдал	44
4.7 Зусланд амарсан хүүхдүүдийн санал, сэтгэгдэл	45
СУДАЛГААНЫ ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ	46

- Хүснэгт 1.1 Судалгааны хамрах хүрээ
- Хүснэгт 2.1 Хүүхдийн зуслангийн ангилал
- Хүснэгт 2.2 Амрагч хүүхдүүдийн тоон мэдээлэл
- Хүснэгт 2.3 Зуслангийн нэг өрөөнд амьдарч буй хүүхдийн тоо
- Хүснэгт 2.4 Амрагч хүүхдүүдийн насны бүтэц
- Хүснэгт 2.5 Зусланд хэрэгжүүлж буй хөгжлийн хөтөлбөрийн төрөлжсөн хэлбэрүүд
- График 2.1 Зуслан үйл ажиллагаа явуулж буй хугацаа
- График 2.2 Нэг ээлждээ хэдэн хүүхэд хүлээн авах хүчин чадалтай вэ?
- График 2.3 Зуслангийн дотоод журамд дараах асуудлууд талаар тусгагдсан эсэх
- График 2.4 Зуслан үйл ажиллагаандаа дараах дүрэм журмыг тусгасан бичиг баримтыг ашигладаг эсэх
- График 2.5 Багш ажилтнуудад дараах шаардлагыг тавьж хөдөлмөрийн гэрээ хийдэг эсэх
- График 2.6 Сүүлийн 1 жилд амарсан хүүхдийн тоо
- График 2.7 Амрагч хүүхдийн бүртгэл мэдээлэл байдаг эсэх
- График 2.8 Хүүхдүүдийн амрах өрөө
- График 2.9 Хүүхдүүдийн амрах өрөөний дотоод зохион байгуулалт
- График 2.10 Хүүхдийн амрах өрөөнд хийх засвар үйлчилгээний дав тамж, хугацаа
- График 2.11 Хүүхдийн зуслангийн орчин
- График 2.12 Хүүхдийн зуслангийн гадна орчин
- График 2.13 Туслах багшийн хөдөлмөрийн гэрээ
- График 2.14 Зуслангийн багш ажилтнуудын хамрагддаг сургалт
- График 2.15 Ажилтан, албан хаагчдад хийгдэх шаардлагатай сургалт
- График 3.1 Хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө
- График 3.2 Хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулах удирдамж
- График 3.3 Хөгжлийн хөтөлбөрийн баталгаажилт
- График 3.4 Хөгжлийн хөтөлбөрийн хэрэгжилт
- График 3.5 Хөгжлийн хөтөлбөрийн үнэлэлт, сайжруулалт
- График 3.6 Хөгжлийн хөтөлбөрт тусгагдсан зорилтууд
- График 3.7 Хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зүйлс

- График 3.8 Зуслангийн хамтын ажиллагаа
- График 3.9 Зуслангийн аюулгүй байдлыг ханган ажиллах түвшин
- График 3.10 Дээрэлхэлт болон хүчирхийлэл, дарамтын тохиолдлын илрүүлэлт
- График 3.11 Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл үйлдэгдэж буй шалтгаан
- График 3.12 Зуслангийн цаашдын хөгжил
- График 3.13 Зуслангийн хоол хүнс ба тээврийн үйлчилгээ
- График 4.1 Сэтгэл ханамжийн судалгаанд хамрагдсан зуслангийн мэдээлэл
- График 4.2 Бүсийн зусланд амрагч хүүхдүүдийн мэдээлэл
- График 4.3 Хүүхдүүдийн зусланд амрах шалтгаан
- График 4.4 Хүүхдүүд амарч буй зусландаа амрах давтамж
- График 4.5 Хүүхдүүдийн тус зусландаа дахин ирж амрах шалгаан /давхардсан тоогоор/
- График 4.6 Амрагч хүүхдүүдийн зусланд өгсөн үнэлэмж
- График 4.7 Зуслангийн хоолны хүртээмж
- График 4.8 Бүлгийн багш нараас заасан дуу, бүжиг хөгжөөнт тоглоом гэх мэтийн сурсан эсэх
- График 4.9 Зусланд амарсан хүүхдүүдийн санал, сэтгэгдэл

НЭР ТОМЬЁОНЫ ТАЙЛБАР

1. **Хүүхдийн зуслан:** Үзэсгэлэнт байгаль, цэвэр орчинд байрласан, олон улс, үндэстний хүүхэд, өсвөр үе, залуучуудын эрхийг дээдэлсэн, тэдний амрах, хөгжих, оролцох, чөлөөт цагаа зөв зохистой өнгөрүүлэх хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, хүүхдэд ээлтэй, аюулгүй ногоон орчныг бүрдүүлсэн үйлчилгээний байгууллагыг хүүхдийн зуслан гэнэ.¹
2. **Хөгжлийн хөтөлбөр:** Хүүхдийн хөгжлийн хэрэгцээ, оролцоонд суурилсан зорилго, зорилт, агуулга, аргачлал, орчин, хэрэглэгдэхүүнийг тодорхойлсон баримт бичиг² -ийг хөгжлийн хөтөлбөр гэнэ

¹ Хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагаа. Ерөнхий шаардлага MNS 5633:2019

² Зуслангийн газар зүйн байршил, амрагч хүүхдийн хэрэгцээ, үйл ажиллагааны онцлогоос хамааран хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагааны чиглэл нь дараах байдлаар ангилагдана
Хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагаа. Ерөнхий шаардлага MNS 5633:2019

НЭГ. СУДАЛГААНЫ УДИРДАМЖ

1.1. ҮНДЭСЛЭЛ

Хүүхдийн зуслан нь өсвөр үеийнхний амралт чөлөөт цагаа үр бүтээлтэй өнгөрүүлэх, шинэ танилын хүрээгээ тэлж үерхэл нөхөрлөлийг бэхжүүлэх, шинэ мэдлэг чадварыг эзэмшиж цаашид өөрийн авьяас чадварыг нээх, хөгжих оролцоогоо нэмэгдүүлэх, хүүхдэд ээлтэй, аюулгүй орчныг бүрдүүлсэн байх ёстой.

2018 оны “Хүүхдийн зуслангийн үйлчилгээний жишиг зардлын тооцоолол” судалгаагаар хүүхдийг богино хугацаанд хөгжүүлэх үйл ажиллагааны хөтөлбөр шинэчлэгдээгүй, насанд нь тохирсон хөгжлийн хөтөлбөрийн хэрэгжилт хомс, боловсон хүчнийг хөгжүүлэх арга зүйн сургалт байхгүй байгааг судалгаанаас харж болохоор байна.

Одоогоор үйл ажиллагаа явуулж байгаа зуслангуудын хөгжлийн хөтөлбөр, орчин нөхцөл, үйлчилгээ чанар, стандарт зэргийн өнөөгийн нөхцөл байдлыг нарийвчлан тодорхойлох, цаашид хэрхэн хөгжүүлэх, сайжруулах талаарх санал зөвлөмж боловсруулах шаардлагатай байна.

Хөдөлмөр, Нийгэм хамгааллын сайд, БСШУС-ын сайд, ЭМ-ын сайдын хамтарсан 2018 оны 02 сарын 07-ны өдрийн А/027, А/047, А/35 тоот тушаалаар “Хүүхдийн хөгжил, хамгааллын үндэсний хөтөлбөрийг 2018 - 2019 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө”-ний 2.2.3-д “Хүүхдийн зусланд хэрэгжүүлэх хөгжлийн хөтөлбөр, төслийг шалгаруулж, санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх боломжийг судалж хэрэгжүүлэх” гэж заасны дагуу 24 зусланд 173,123,500 төгрөгийн санхүүжилт олгож эхэлсэн. Тиймээс энэхүү санхүүжилтийг олгож эхэлж байгаа энэ цаг үед өнөөгийн суурь нөхцөл байдлыг судалж дээрх санхүүжилтийн үр нөлөөг тооцох, хэрхэн үр ашигтай байлгахад энэхүү судалгааны тайлан чухал баримт бичиг болох юм.

1.2. ЗОРИЛГО

Хүүхдийн зуслангийн хөгжлийн хөтөлбөрийг үр дүнтэй чанартай болгох, үйлчилгээг боловсронгуй болгох, эрүүл, аюулгүй орчинд сурч боловсрох, хөгжих, хамгаалуулах, хүүхдэд ээлтэй орчныг бүрдүүлэх, үйлчилгээний хөтөлбөрийн нэр төрөл, агуулгыг сайжруулахад энэхүү судалгааны зорилго оршино.

1.3. ЗОРИЛТ

- Хүүхдийн зуслангийн тоо, хамрагдаж байгаа хүүхдийн тоо болон статистик үзүүлэлтүүдийг тодорхойлон гаргах;
- Хүүхдийн зуслангуудын хөгжлийн хөтөлбөр, үйлчилгээний тоо агуулгыг тодорхойлж анализ дүн шинжилгээ хийх;
- Эцэг эх, амрагчдын зуслангийн хөтөлбөр, үйлчилгээний талаарх сэтгэл ханамжийн байдлыг тодорхойлох;

- Цаашдаа ямар хөтөлбөр агуулгатай байж болох талаарх санал зөвлөмж боловсруулах;

1.4. СУДАЛГААНЫ АРГАЧЛАЛ, АРГА ЗҮЙ

Судалгааны мэдээллийг дараах аргуудыг хослуулан цуглууллаа.

Ярилцлагын арга. Хүүхдийн хөгжил, нас бие сэтгэл зүйн онцлогийн талаарх багш, ажилтнуудын мэдлэг, хандлага болон хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагааны онцлог, хөгжлийн хөтөлбөрийн боловсруулж буй үйл явц, хөгжлийн хөтөлбөрийн үйл ажиллагааны хэрэгжилтэд нөлөөлж буй үзүүлэлтийг тодорхойлох мэдээллийг цуглуулсан. Судалгааны ярилцлагын асуултыг хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагаанд тавигдах нийтлэг шаардлагыг үндэслэн зуслангийн онцлогт тохируулан боловсрууллаа. Ярилцлагын асуулт нь хаалттай болон нээлттэй асуултаас бүрдсэн бөгөөд хүүхдийн зуслангийн орчин нөхцөл байдлыг тодорхойлох, үйлчилгээ үйл ажиллагааны чанарыг тодруулах асуултаудыг багтаасан болно.

Баримт бичигт дүн шинжилгээ хийх арга. Энэхүү судалгаанд хүүхдийн эрх, хамгааллын талаар мөн хүүхдийн хөгжил-оролцооны талаар гарсан холбогдох хууль, дүрэм журам болон бусад байгууллагуудын хийсэн судалгаа шинжилгээний бүтээлийг тоймлон авч эмхэтгэн, мэдээллийн дүн шинжилгээнд оруулан ашиглав.

Асуулга. Бүлгийн багш болон захирлуудаас зуслангийн өнөөгийн байдал, үйлчилгээ үйл ажиллагааны чанарыг тодруулах 6-н бүлэг сэдэв 118 асуулга бүхий дэлгэрэнгүй судалгаан дээр үндэслэн мэдээллийг цуглуулсан. Мөн амрагч хүүхдүүдээс сэтгэл ханамжийн судалгаа авсан болно.

1.5. МЭДЭЭЛЭЛ БОЛОВСРУУЛАЛТ, ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ

Судалгааны үеэр цуглуулсан ярилцлагын мэдээллийг Microsoft Excel болон SPSS-20 программ ашиглан боловсруулсан. Дүн шинжилгээг хийхдээ, зуслангийн ерөнхий мэдээлэл, амрагч хүүхдүүд болон дотоод орчин, зуслангийн гадна орчин, барилга байгууламж, зуслангийн хүний нөөц чадавх, хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөрийн хэрэгжилт, зуслангийн аюулгүй ажиллагаа болон түүний хяналт зэрэгтэй холбогдсон 6 бүлгийн хүрээнд ямар байгааг харуулахыг зорьсон.

1.6. ТҮҮВЭРЛЭЛТИЙН АРГА, ТҮҮВРИЙН ХЭМЖЭЭ

Монгол улсын нутаг дэвсгэр дээр үйл ажиллагаа явуулж буй хүүхдийн зуслангуудаас онцлог, өмчийн хэлбэр зэрэг үзүүлэлтийг харгалзан байнгын идэвхтэй тогтмол үйл ажиллагаа эрхэлж, үйлчилгээ үзүүлж буй 38 зусланг сонгосон боловч, мэдээллээ ирүүлсэн 25 зуслангийн судалгаан

дээр үндэслэн боловсруулалтыг хийсэн. Гэхдээ түүврийн төлөөллийг хангах чадварыг харгалзан судалгаанд хамрагдаагүй бусад зуслангийн мэдээллийг баримт, бичиг өмнө нь хийгдсэн судалгааны тайлан зэрэгт үндэслэн оруулсан болно. Түүвэрлэлтийн нэгжийг зуслангаар сонгон авсан бөгөөд нэгж байгууллагаас сонгох ажилтны тоог 1 байхаар тооцоолон, боломжит түүврийн аргаар сонгон асуумж судалгаанд, тухайн зусланд амарч буй хүүхдүүдээс 30-45 төлөөллийг хүүхдийн асуумж судалгаанд тус тус хамруулахаар төлөвлөж, нийт 16 зуслангийн 1136 хүүхэд судалгаанд хамрагдсан байна Харин зуслангийн багш, арга зүйч, амрагч хүүхдийн төлөөллийг хамруулан фокус бүлгийн ярилцлага зохион байгуулсан. Мөн амрагч хүүхдүүд, багш нартай фокус бүлгийн ярилцлагыг зохион байгуулсан бөгөөд үүнд таван зуслан хамрагдсан.

Хүснэгт 1.1 Судалгааны хамрах хүрээ

Судалгааны арга	Хамрах хүрээ	Мэдээлэл	Түүвэрлэлтийн хэмжээ
Асуумж	Багш, ажилтан	Зуслангийн өнөөгийн байдал, үйлчилгээний чанар	25
Фокус бүлгийн ярилцлага	Багш, арга зүйч	Хөгжлийн хөтөлбөрийн хэрэгжилт, үйлчилгээ	25
	Амрагч хүүхэд		50
Хүүхдийн асуумж	Амрагч хүүхэд	Сэтгэл ханамж	1136
Баримт бичиг судлах	Хүүхдийн эрх, хамгааллын хууль эрх зүйн баримт бичиг, тушаал, судалгааны тайлан	Хүүхдийн хөгжил, оролцоо, хамгааллын хууль, эрх зүйн орчин	

1.7. СУДАЛГААНЫ ХЯЗГААРЛАЛТ

Тус судалгаанд дараах хязгаарлалт байгааг дурдах шаардлагатай. Судалгаанд хамрагдсан 25 хүүхдийн зуслан нь Монгол улсад үйл ажиллагаа явуулж буй бүх хүүхдийн зусланг бүрэн зургаар төлөөлж чадахгүй байх талтай. Гэхдээ түүврийн үзүүлэлтээс судалж байгаа асуудлын чанарын түвшинд ерөнхий үнэлгээ өгөхөд боломжтой гэж үзэж байна.

Судалгаанд тогтмол үйл ажиллагаа явуулж буй хүүхдийн зуслангуудыг илүүтэй сонгосон. Ингэснээр хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагаанд тавигдах нийтлэг шаардлагын хүрээнд хүүхдийн зуслангуудын хэрэгжүүлж буй хөгжлийн хөтөлбөрийн зарим нэг сайн жишээнүүдийг оролцогч талууд болон нийгэмд түгээн дэлгэрүүлэхийг зорьсон.

Судалгаа нь асуудлыг хүүхдийн зуслангийн үйлчилгээ талаас, үйлчилгээний орчин нөхцөлийг хэрхэн бүрдүүлсэн талаас нь голлон судалж, анхаарсан. Ингэхдээ “үйлчлүүлэгч” болох хүүхдийн хэрэгцээ сонирхол, саналыг энэхүү судалгаанд тусгасан боловч эцэг эх, асран хамгаалагчид энэхүү судалгаанд оролцоогүй болно.

ХОЁР: ХҮҮХДИЙН ЗУСЛАНГИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

ЗУСЛАНГИЙН УДИРДАХ АЖИЛТНААС АВСАН СУДАЛГАА

Зуслангийн удирдах ажилтнаас авах судалгааны асуулга нь нийт 6 бүлэг (A, B, C, D, E, F) 34 асуулгаас бүрдсэн бөгөөд зуслангийн үндсэн мэдээлэл, үйл ажиллагааг дэлгэрэнгүй асууж тодруулах, хөгжлийн хөтөлбөр хэрэгжилт болон үйлчилгээтэй холбоотой мэдээллийг нэгтгэх зорилготой байсан болно.

2.1. ЗУСЛАНГИЙН ТАЛААРХ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Монгол Улсад 2018 оны байдлаар сургуулийн 6-18 насны 710,988³² хүүхэд байгаагийн 10% нь л зусланд амарсан байгаа нь зуслангийн хүртээмж хүрэлцээгүй байгаатай холбоотой юм. 2019 онд үйл ажиллагаа явуулж буй 38 зуслан байгаагийн 63% нь хувийн өмчийн, 37% нь төрийн өмчийн зуслан байна.

2.1.1. Хүүхдийн зуслангийн ангилал

Зуслангийн байрлал, газар зүйн байршил, амрагч хүүхдийн хэрэгцээ, үйл ажиллагааны онцлогоос хамааран хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагааны чиглэл⁴ нь ялгаатай болж эхэлж байна. Тухайлбал судалгаанд тогтвортой үйл ажиллагаа явуулж буй 22 зуслан нь хүүхдийн зуслан чиглэлээр, 3 зуслан бусад ангиллын хүрээнд үйл ажиллагаа явуулж байна.

Хүснэгт 2.1 Хүүхдийн зуслангийн ангилал

№	Үйл ажиллагааны ангилал	Үзүүлэлт	
1	Хүүхдийн зуслан	22	87,3%
2	Гэр бүл-хүүхдийн зуслан	1	3.9%
3	Гадаад хэлний зуслан	1	3.9%
4	Спортын зуны зуслан	1	3.9%
5	Скаутын зуслан	-	-
6	Хөдөлмөр зуслан	-	-
Нийт		25	100%

Мөн зуслан өөрийн онцлогт тохируулан үйл ажиллагааны чиглэлийг төрөлжсөн болон холимог хэлбэрээр төлөвлөж, зохион байгуулж болох талаар эрх зүйн баримт бичигт дурдсан байгаа учраас зарим зуслангууд

² Үндэсний статистикийн хороо, 1212.тп 2019 оны 3 сарын 25-ны шинэчилсэн байдлаар

⁴ Зуслангийн газар зүйн байршил, амрагч хүүхдийн хэрэгцээ, үйл ажиллагааны онцлогоос хамааран хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагааны чиглэл нь дараах байдлаар ангилагдана. Хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагаа. Ерөнхий шаардлага MNS 5633:2019

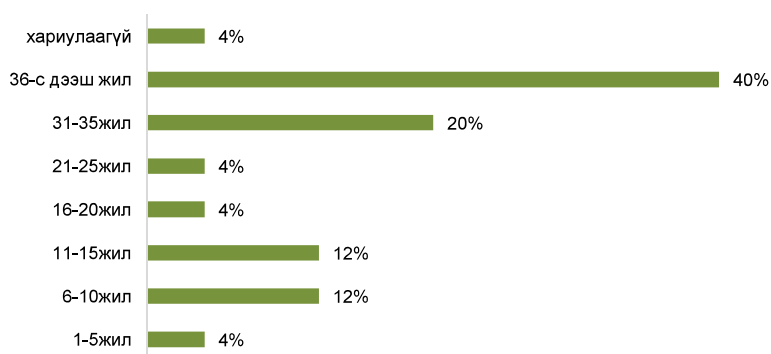
өнгөрсөн жилд “гэр бүл-хүүхдийн” гэсэн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байсан талаар ярилцлагад оролцогчид онцолж байсан.

Тухайлбал, Манай зуслан Улаанбаатар хотын ногоон бүсэд тодруулбал зуслангийн бүсэд байрладаг. Иргэдийн газар эзэмших үйл ажиллагааг замбараагүй олгосноос зуслантай зэрэгцээд айлууд байрших болсон. Манай зуслангийн хувьд энэ онцлогоосоо шалтгаалаад гэр бүл-хүүхдийн гэсэн ангиллаар, хүүхэд эцэг эхийн ээлжүүд авч байсан. Амарсан хүүхэд эцэг эхчүүдийн сэтгэгдэл эерэг байсан. Цаашдаа нэгэнт хүүхдийн зуслангийн газрыг буцаан авч чадахгүйгээс энэ хэлбэрийн зуслан болох боломжтой гэж бид үзэж байгаа..., фокус бүлгийн ярилцлага.

2.1.2. Зуслангийн үйл ажиллагаа явуулж буй хугацаа

Хүүхдийн зуслангуудын үйл ажиллагаа явуулж буй хугацааг авч үзвэл судалгаанд оролцсон зуслангуудын 60 гаруй хувь нь 21-ээс дээш жил үйл ажиллагаа явуулж байна. Анхны гэр зуслан 1925 онд Туул голын эрэг дээр байгуулагдсан бөгөөд 1960-1978 оны хооронд аймаг бүр хүүхдийн зуслан байгуулж, 1980-1985 онд яам болон бусад томоохон үйлдвэр аж ахуйн нэгжүүд дэргэдээ хүүхдийн зуслан байгуулж, хүүхдийн төлөө хөрөнгө оруулж, хүүхдийн зуслан олноор байгуулагдаж эхэлсэн байдаг.

График 2.1 Зуслан үйл ажиллагаа явуулж буй хугацаа, дүнд эзлэх хувиар

Хэдийгээр үйл ажиллагаа нь хүүхдийн хөгжлийн онцлог хэрэгцээнд нийцсэн, сонирхолтой болж байгаа хэдий ч ихэнх зуслан байгуулагдаад 30-аас дээш жил болсон нь барилга байгууламж нь муудан, чанарын шаардлага хангахгүй байгаа талаар судалгаанд оролцогчид дурдаж байсан.

Тухайлбал, Манай зуслан энэ жил 60 жилийн ойгоо хийх гэж байна, мэдээж хангалттай хөрөнгө мөнгө байхгүй ч зарим нэг шаардлагатай урсгал засваруудыг хийгээд өөрсдийн боломж нөхцөлөөрөө болгоод л байна, гэхдээ улс одоо хүүхдийн зуслангуудаа дэмжиж орчин нөхцөлийг сайжруулах тал дээр анхаарахгүй бол дийлэнх зуслангууд чинь

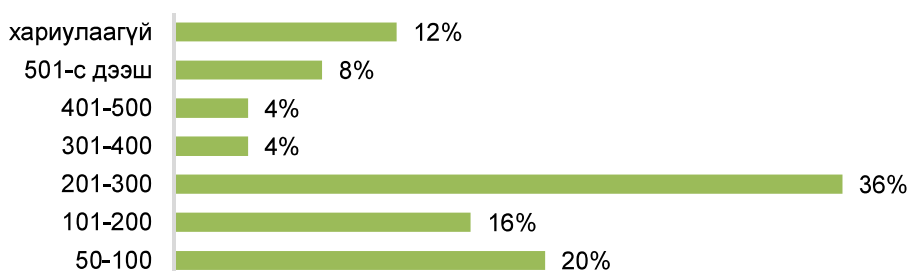
стандартыг хангаж чадахааргүй орчин нөхцөл байдалтай байгаад байна... фокус бүлгийн ярилцлагаас.

Зуслангуудын дээрх нөхцөл байдлаас харахад хүүхдийн зусланг дэмжих, Хүүхдийн зуслангийн хөгжлийн хөтөлбөрийг улс ямар хэлбэрээр санхүүжүүлэх талаар судалгаа шинжилгээнд суурилсан дорвитой арга хэмжээ авах шаардлагатай байна.

2.1.3. Зуслангуудын хүчин чадал

Судалгаанд оролцсон зуслангуудын 50-с дээш хувь нь нэг ээлжиндээ 50-300 хүртэл хүүхэд хүлээн авах хүчин чадалтай байгаа ба зуны хугацаанд 50-100 хувь бүрэн хүчин чадлаараа хүүхдүүд авч амраадаг байна. Харин судалгаанд оролцсон зуслангуудын 16 хувь нь 300-с дээш хүүхэд хүлээн авах хүчин чадалтай байна. Мөн зуслангийн хүүхэд хүлээн авч амруулах чадавх нь тухайн аймгийн хүүхэд болон хүн амын тооноос хамааран өөр өөр байна.

График 2.2 Нэг ээлжиндээ хэдэн хүүхэд хүлээн авах хүчин чадалтай вэ?

2.1.4. Зуслангийн дотоод дүрэм журам

2016 оноос хойш Монгол улсад хүүхэд хамгааллын тогтолцоо бүрдэж, хууль эрх зүйн орчин шинэчлэгдсэнтэй холбоотой хүүхдийн хөгжил, хамгаалал, оролцооны асуудлыг тогтолцооны хүрээнд бүх түвшинд анхаарч эхэлсэн. Хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагаанд баримтлах нийтлэг шаардлагад энэ тухай мөн тусгасан байна. Хүүхдийн зуслангуудад хүүхдийн эрх, хамгаалалтай холбоотой асуудлыг журамлан мөрдөж буй эсэх талаар тодруулахад 72-с дээш хувь нь дараах асуудлууд тусгагдсан байдаг гэж хариулжээ. Зуслангийн дотоод дүрэм журам нь зуслангийн үйл ажиллагааг хэвийн явуулахад баримтлах чиг болдог бөгөөд дээрх асуумжид багш ажилчид хүүхдийн эрхийг хүндэтгэн ажиллах талаар дотоод дүрэм, журамд тусгасан, хүүхдийн хувийн нууцыг хамгаалах, хүүхэдтэй харилцах харилцаа болон ёс зүй, биеэ авч явах байдал зэргийн талаар дийлэнхдээ тусгаж өгдөг гэсэн хариулт өгсөн байна.

График 2.3 Зуслангийн дотоод журамд дараах асуудлууд тусгагдсан эсэх

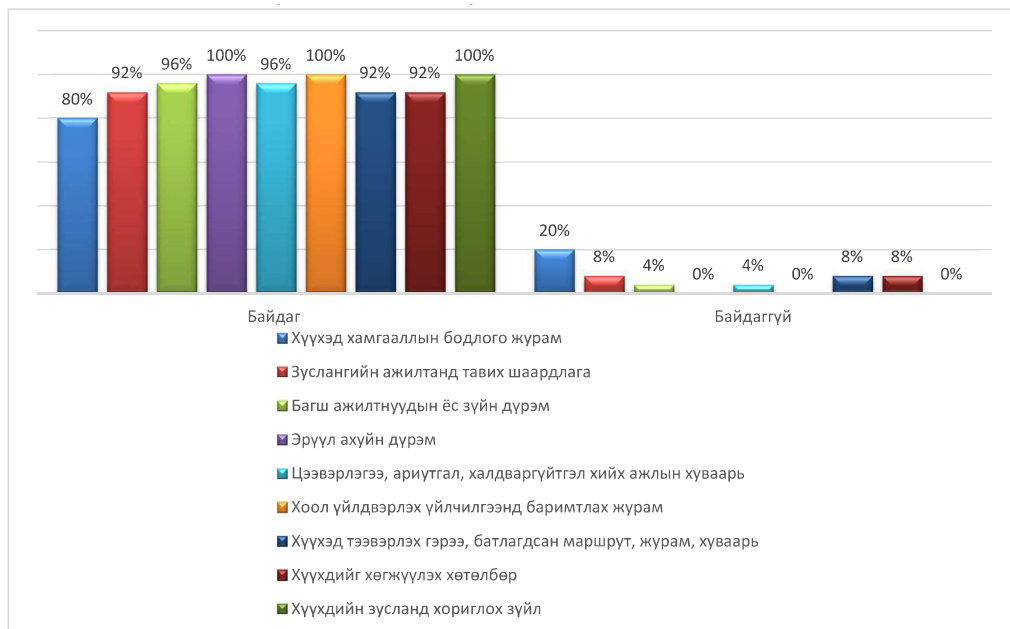

2.1.5. Зуслан үйл ажиллагаандаа ашигладаг дүрэм журмын тухай

2018 онд Хүүхдийн төлөө үндэсний зөвлөл Хүүхэд хамгааллын бодлогыг батлан хэрэгжүүлж эхэлснээс хойш хүүхэдтэй ажилладаг, хүүхдэд үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллагууд хүүхэд хамгааллын бодлогыг хэрэгжүүлэх журам төлөвлөгөө боловсруулан ажиллаж байна. Мөн ерөнхий боловсролын сургуулиудын багш, хүүхэд хамгааллын байгууллагын ажилтнууд Хүүхэд хамгааллын бодлоготой заавал танилцан гарын үсэг зурж баталгаажуулдаг болсон.

Энэхүү үйл явц зуслангуудад хэр байгаа, зуслан өөрийн үйл ажиллагаатай холбоотой бодлого дүрэм, журамтай эсэх түүнийгээ багш, ажилтан, албан хаагчдад танилцуулдаг эсэхийг тодруулахад зуслангуудын 80 хувь нь дээрх баримт бичиг байна, 20 хувь нь огт байхгүй гэж хариулсан байна. Зуслангийн үйл ажиллагаа эрхлэхэд баримтлах баримт бичигт багш ажилтнуудын ёс зүйн дүрэм, эрүүл ахуйн дүрэм, хоол үйлдвэрлэх үйлчилгээнд баримтлах журам зэргийг зуслангийн дотоод баримт бичигт зааж өгдөг бөгөөд хүүхэд хамгааллын бодлого баримт бичгийг даган мөрдөх гэсэн заалтыг бага тусгадаг гэсэн үзүүлэлт гарсан байна. Өөрөөр хэлбэл зуслангийн удирдах ажилтан, арга зүйч, багш, ажилтнуудад хүүхэд хамгааллын баримт бичгийг үйл ажиллагаандаа мөрдөх, хэрэгжүүлэх талаар мэдлэг дутмаг байж болох талтай байна.

График 2.4 Зуслан үйл ажиллагаандаа дараах дүрэм журмыг тусгасан бичиг баримтыг ашигладаг эсэх

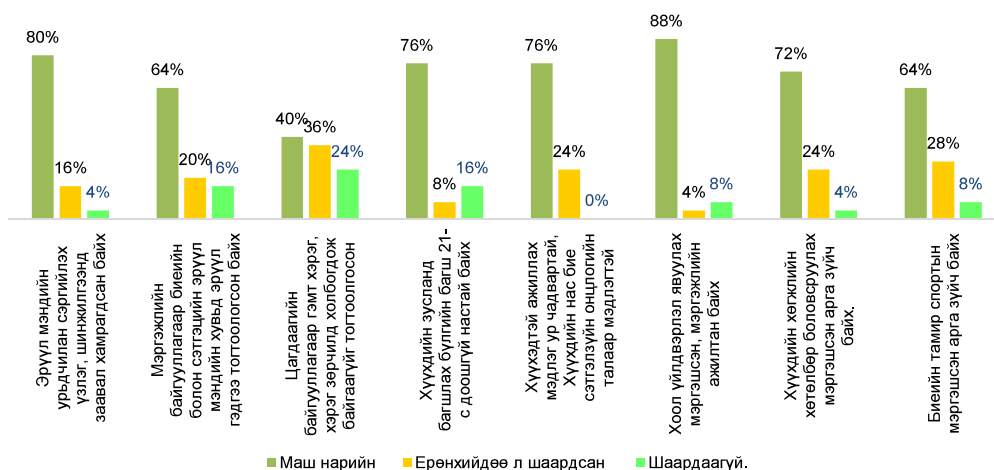

2.1.6. Багш, ажилтнуудад тавих шаардлага, хөдөлмөрийн гэрээ

Зуслан өөрийн үйл ажиллагаатай холбоотой дээрх баримт бичгүүдийн хэрэгжилттэй холбоотой шаардлагуудыг хэрхэн мөрдлөг болгож буй талаар тодруулахад 60-с дээш хувь нь ажилд ороход энэ шаардлагыг тавьж байсан, мөрддөг талаар хэлсэн ч зарим нэг асуудлуудыг анхаарах шаардлагатай байна. Тухайлбал эрүүл мэндийн үзлэгт заавал хамрагдсан байх, мэргэжлийн байгууллагаар сэтгэцийн хувьд эрүүл, гэмт хэрэг хэрэг зөрчилд орж байгаагүй гэдгээ цагдаагийн байгууллагаар тогтоолгосон байх зэрэг шаардлагуудыг ерөнхийдөө л шаардсан, огт шаардаагүй талаар 36 хүртэл хувь нь хариулсан байна.

Эдгээр шаардлагуудыг хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагаанд тавих нийтлэг шаардлага стандартад “заавал” хамрагдсан, тогтоолгосон зэрэг тодотгон тодорхойлсон байгаа боловч зарим зуслангуудын хувьд энэхүү заалтыг хэрэгжүүлэхгүй байгаа нь харагдаж байна. Тиймээс холбогдох байгууллагууд энэ тал дээр дэмжлэг тусламж үзүүлэн зуслангуудтай хамтран ажиллах шаардлагатай байна.

График 2.5 Багш ажилтнуудад дараах шаардлагыг тавьж хөдөлмөрийн гэрээ хийдэг эсэх

Үйл ажиллагаа эрхлэн явуулж буй бүх аж ахуй нэгж байгууллагуудад тусгагддаг хөдөлмөрийн гэрээний хувьд хүүхдийн зуслангийн багш ажилчидтай байгуулах гэрээ нь хүүхдийн аюулгүй байдал, хөгжил хамгаалал, оролцоог хангах, хүүхдийн амралт, зусланд мэргэшсэн хариуцлагатай хүний нөөц ажиллуулах чухал ач холбогдолтой юм.

Хүүхдийн зусланд үндсэн багшаар ажиллах багш 21 наснаас доошгүй байх ёстой гэсэн стандартын шаардлагыг хангаж ажиллах тал дээр зуслангийн арга зүйч, захирал, холбогдох байгууллагууд анхаарах шаардлагатай. Нөгөө талаар судалгааны үр дүнгээс огт шаарддаггүй гэсэн үзүүлэлтүүд (4%-24%) байгаа нь бусад үзүүлэлтүүдтэй харьцуулахад бага хувийг эзэлж байгаа ч стандартад шаарддаг заалтуудыг мөрдөхгүй байгаа, зөрчилтэй байгааг анхаарч засах хэрэгтэй.

2.2. АМРАГЧ ХҮҮХДҮҮДИЙН МЭДЭЭЛЭЛ, ЗУСЛАНГИЙН ДОТООД ОРЧИН

2.2.1. Зусланд амрагч хүүхдүүдийн тоон мэдээлэл

Сүүлийн жилүүдэд зусланд амрагч хүүхдүүдийн тоо тогтмол нэмэгдэж байгаа бөгөөд тухайн жилд судалгаанд хамрагдсан зуслангуудаас дийлэнх нь 700-с дээш тооны хүүхэд амарсан гэсэн тоо байна. Улсын хэмжээнд зусланд амрагч хүүхдүүдийн тоон үзүүлэлтүүдийг 2 жилээр харьцуулж үзэхэд 2019 онд өмнөх оноос бага зуслан ажилласан боловч 1 зусланд ногдох хүүхдийн тоо 2,6 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Хүснэгт 2.2 Амрагч хүүхдүүдийн тоон мэдээлэл

№	Үзүүлэлтүүд	Ажилласан зуслангийн тоо	Нийт амарсан хүүхдийн тоо	Нэг зусланд амарсан дундаж тоо
1	2018 онд зусланд амарсан нийт хүүхдийн тоо	43	77,236	1796
2	2019 онд зусланд амарсан нийт хүүхдийн тоо	38	70,099	1844

Эцэг эхчүүд зуны амралтаар хүүхдээ гэрт нь байлгаснаас зусланд эрүүл агаарт, хөтөлбөр үйлчилгээ сайн газар амраах, хөгжих боломжийг олгохыг илүүд үзэх болсон нь зусланд амрах хүүхдийн тоо тодорхой хэмжээгээр өсөхөд нөлөөлсөн. Нөгөөтээгүүр хүүхдүүд бие биетэйгээ чөлөөтэй харилцах боломж, орчин нөхцөл зөвхөн хүүхдийн зуслангийн орчинд бүрддэг учраас хүүхдүүд зусланд 1 удаа амраад зогсохгүй дахин ирж амрах болсон нь байна.

Тухайлбал, Би энэ зусланд дөрөв дэх удаагаа амарч байна. 3 жилийн өмнө анх ирж амарсан, дараа жил нь манай бүлгийнхэн бүгдээрээ хамт ирж амарна гэсэн ч 5-6 хүүхэд амарсан, энэ жил би 7,8-р ээлжийн хөтөлбөрүүд таалагдаж байгаа учраас дахин амарч байна. Аав ээж маань ээлжийн дундуур миний солих хувцсыг авчраад өгдөг, гэртээ ганцаараа зуныг уйтгартай өнгөрөөснөөс энд хүүхдүүдтэй гоё байна ..., фокус бүлгийн ярилцлагаас

2.2.2. Зуслангийн нэг өрөөнд амьдарч буй хүүхдийн тоо

Хүүхдийн зуслангийн 1 өрөөнд ихдээ 10 хүүхэд, багадаа 4 хүүхэд, дунджаар 7 хүүхэд нэг өрөөнд хамт байдаг байна.

Хүснэгт 2.3 Зуслангийн нэг өрөөнд амьдарч буй хүүхдийн тоо

№	Нэг өрөөнд амьдарч буй хүүхдийн тоо	Хүйсийн хувьд	
		Охид	Хөвгүүд
1	Хамгийн ихдээ нэг өрөөнд хэдэн хүүхэд байна вэ?	10	10
2	Хамгийн багадаа нэг өрөөнд хэдэн хүүхэд байна вэ?	4	4
3	Нэг өрөөнд дунджаар хэдэн хүүхэд байдаг вэ?	7	7

Өрөөний хэмжээ болон дотоод зохион байгуулалтын талаар мэдээлэл В5-р асуулгад илүү дэлгэрэнгүй орсон болно.

2.2.3. Зусланд амрагч хүүхдүүдийн насны бүтэц

Судалгаанаас харахад бага насны хүүхдүүд буюу 1–5-р ангийн хүүхдүүд зусланд амрах нь бага бөгөөд дунд, ахлах ангийн хүүхдүүд их амарч байгаа нь харагдаж байна.

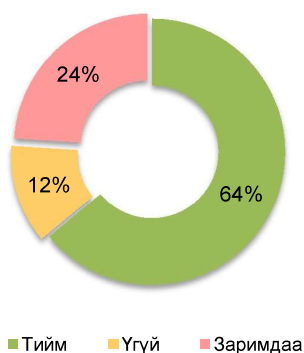
Хүснэгт 2.4. Амрагч хүүхдүүдийн насны бүтэц (%)

№	Давтамж	Бага ангийнхан (1-5 анги)		Дунд ангийнхан (6-9 анги)		Ахлах ангийнхан (10-12 анги)	
		Охид	Хөвгүүд	Охид	Хөвгүүд	Охид	Хөвгүүд
1	Анх удаа зусланд амарч байгаа	21%	21%	41%	39%	38%	40%
2	2 ба 3 дахь удаагаа амарч байгаа	7%	6%	47%	54%	46%	49%
3	4 болон түүнээс дээш удаагаа амарч байгаа	6%	6%	47%	41%	47%	42%

2.2.4. Зусланд амарсан хүүхдүүдийн талаар мэдээлэл, бүртгэл хийдэг эсэх

Зусланд амрагч хүүхдүүдийн мэдээллийг хадгалах, аюулгүй байдлыг хангахын тулд зусланд амрагч хүүхдүүдийн мэдээллийн санг бүрдүүлэх шаардлагатай бөгөөд судалгаанд хамрагдсан зуслангуудын 64 хувь нь тогтмол амрагч хүүхдүүдийн мэдээллийн санг бүрдүүлдэг байхад 24 хувь нь заримдаа бүрдүүлдэг харин 12 хувь нь огт бүрдүүлдэггүй гэж хариулсан байна. Зусланд амрагч хүүхдүүдийн мэдээллийн сан гэдэг бол хүүхэд хамгааллын чухал баримт бичиг бөгөөд зуслангийн зүгээс хүүхдийн эцэг эх, асран хамгаалагч, багштай холбогдох шаардлагатай үед, хүүхдэд аюул эрсдэл учирхад урьдчилан сэргийлэх болон яаралтай арга хэмжээ авахад туслах чухал баримт бичиг юм. Нөгөөтээгүүр амрагч хүүхдийн талаар зуслан өөрийн гэсэн мэдээллийн баазтай болох боломжтой болох юм. Тиймээс энэхүү баримт бичгийг бүрдүүлж ажиллахад холбогдох байгууллагууд анхаарах шаардлагатай байна.

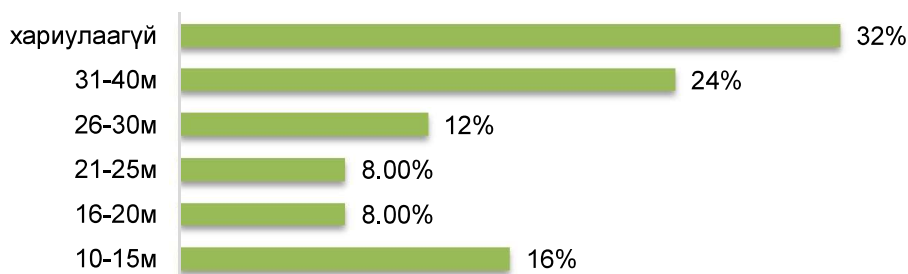
График 2.7 Амрагч хүүхдийн бүртгэл мэдээлэл байдаг эсэх

2.2.5. Хүүхдийн амрах өрөөний дотоод зохион байгуулалт

Судалгаанд оролцогчдын хариултаас үзэхэд хүүхдийн амрах өрөөний м² хэмжээ нэг хүүхдэд ногдох талбайн хэмжээ харьцангуй өөр өөр байна. Судалгаанд хамрагдсан зуслангуудын 44 хувь нь хүүхдийн амрах өрөөний хэмжээ 10-30м² хүртэл байна, харин энэхүү асуултад хариулаагүй 32 хувь байсан ба энэ нь магадгүй хүүхэд амрах өрөөний стандарт хэмжээгээ мэдэхгүй байгаатай холбоотой.

График 2.8 Хүүхдүүдийн амрах өрөө

Хүүхдийн амрах өрөөний талбайн хэмжээ харьцангуй өөр өөр байгаа нь 1980 оноос өмнө баригдсан хүүхдийн зуслангийн барилгууд ижилхэн загвар, стандарт хэмжээтэй түүнийгээ мөрддөг, харин сүүлийн жилүүдэд шинээр баригдаж үйл ажиллагаа явуулж буй зуслангуудын хувьд хүүхдийн өрөө, байрны стандарт хэмжээ өөр болсонтой холбоотой.

График 2.9 Хүүхдүүдийн амрах өрөөний дотоод зохион байгуулалт

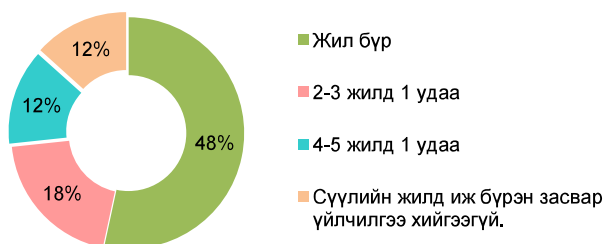

Хүүхдүүдийн амрах өрөөнд хүүхдэд хэрэгцээтэй бүхий л эдлэл байх шаардлагатай бөгөөд хүүхдүүд тус бүрдээ ор, цагаан хэрэглэл, сандал, шүүгээтэй байх, өрөө бүрд цахилгааны хамгаалалт, хувцасны өлгүүр, гутлын тавиур зэрэг байх шаардлагатай. Энэхүү шаардлагыг ихэнх зуслангууд даган ажиллаж байна. Судалгааны үр дүнгээс харахад зуслангууд өрөөний цонх болон хаалга, толины хэмжээ аюулгүй байдлыг 100 хувь хангаж ажилладаг бол өрөө тус бүрд хүүхдийн ширээ сандалтай зуслан 84 хувийг эзэлж харин хувцасны шүүгээ өлгүүр, хөгжил гудас, цагаан хэрэглэлийн хүртээмж, өрөөний цахилгааны аюулгүй байдлыг хангасан байдал зэргийг зуслангуудын 92 хувь нь маш сайн хангаж ажилладаг гэж хариулсан байна.

2.2.6. Хүүхдийн амрах байрны засвар

Хүүхдийн амрах өрөө болон бусад талбай, өрөөнүүдэд хэрхэн засвар хийдэг талаар судлахад ихэнх зуслан жил бүр ямар нэгэн байдлаар хүүхдийн амрах өрөө болон зуслангуудын талбайн тохижилтыг сайжруулах бүтээн босгох засваруудыг хийдэг гэж хариулсан бол 4-5 жилд 1 удаа бүрэн засвар хийдэг бусад хугацаанд засвар хийдэггүй гэсэн зуслангууд мөн байна.

График 2.10 Хүүхдийн амрах өрөөнд хийх засвар үйлчилгээний давтамж, хугацаа

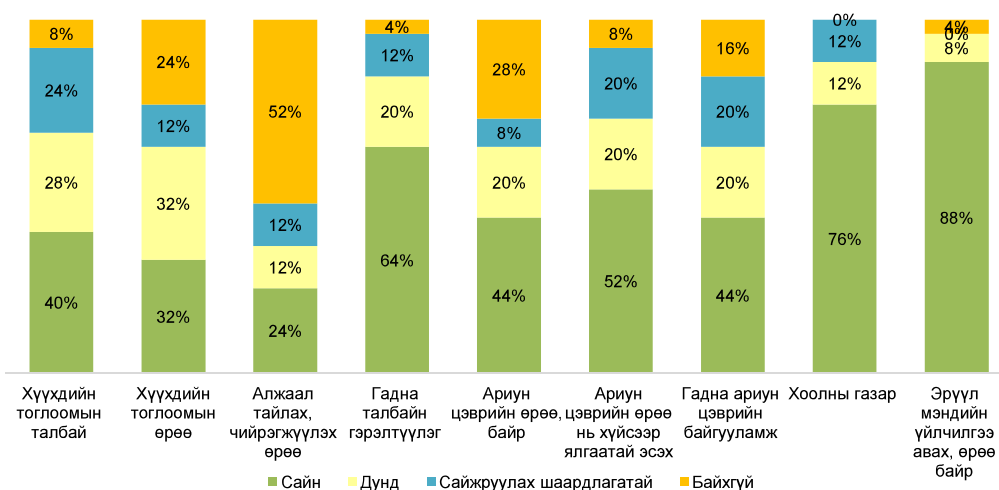

2.3. ЗУСЛАНГИЙН ГАДНА ОРЧИН, БАРИЛГА БАЙГУУЛАМЖ

2.3.1. Зуслангийн гадна орчин

Хэрэглэгчдэд зориулсан үйлчилгээ, хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагаа MNS5633:2019 стандартад тусгасан зуслангийн гадаад орчин ба барилга байгууламжтай холбоотой судлагдахуун тус бүрээр дүн шинжилгээ хийсэн.

График 2.11 Хүүхдийн зуслангийн орчин

Судалгааны асуулгаас харахад зуслангуудын хувьд эрүүл мэндийн үйлчилгээ болон хоол үйлдвэрлэл тал дээр анхаарч ажилладаг нь харагдаж байна.

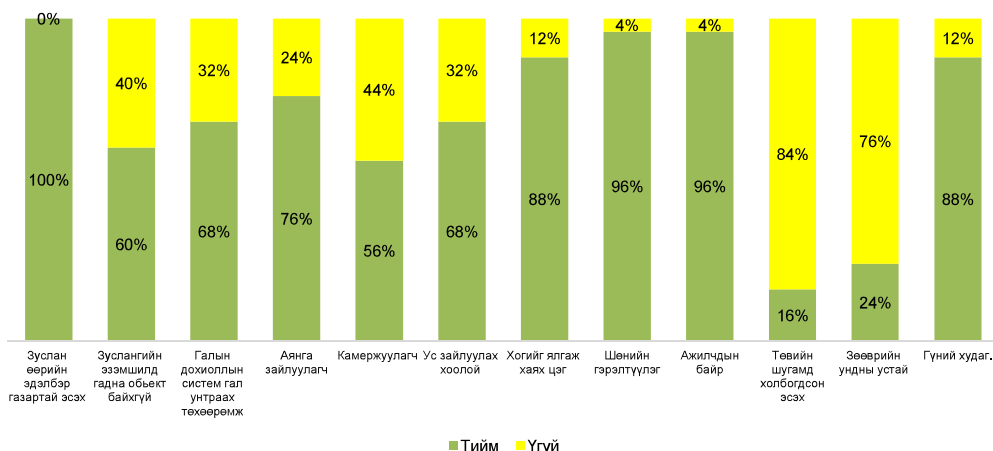
Бусад зуслангийн орчны хувьд 24 – 64 хувь нь сайн гэсэн бол 8 – 20 хувь нь сайжруулах шаардлагатай гэсэн байна.

Зуслангийн орчин болоод өрөө тасалгааны байдлыг үнэлсэн судалгааны хувьд хүүхдийн эрх хамгааллыг зөрчсөн хэд хэдэн асуудал гарч ирж байна. Үүнд ариун цэврийн өрөөний хүртээмж, тохижилт, эрэгтэй эмэгтэй хүүхдүүдийн тусдаа жорлон, тоглох талбай, гадна талбайн гэрэлтүүлэг, хоолны газрын тохижилт болон эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах өрөө зэрэг нь заавал эрүүл ахуйн шаардлагад нийцээгүй гэдгийг бага ч гэсэн үзүүлэлтүүд илэрхийлж байна. Тиймээс зуслангууд дээрх асуудлуудыг тулгамдсан асуудлуудын хүрээнд тодорхойлон зайлшгүй шийдвэрлэх ёстой.

2.3.2. Хүүхдийн зуслангийн гадна орчин

Зуслангийн орчны эрүүл аюулгүй байдлыг судлах мөн гадаад орчинд нэмэлт дүн шинжилгээ хийх үүднээс зуслангийн эдэлбэр газар, гадна объектууд, эрсдэлээс хамгаалах дохиолол, усны эрүүл ахуй зэрэгтэй холбогдсон өгөгдлөөр судлахад судалгаанд хамрагдсан нийт зуслан өөрийн гэсэн эдэлбэр газартай бөгөөд Зуслангийн эдэлбэр газарт гадна объект байршсан 40 хувь, огт гадна объектгүй зөвхөн зуслангийн чиглэлээр үйлчилгээ үзүүлэх барилга байгууламж байгаа 60 хувь байна.

График 2.12 Хүүхдийн зуслангийн гадна орчин

Дээрх үзүүлэлттэй холбоотой зуслангийн үйлчилгээний талаар хүүхдүүдийн сэтгэл ханамжийн судалгаанд хариулсан байдлыг авч үзвэл зарим үзүүлэлтүүд дээр нэлээд зөрүүтэй байдал харагдаж байна. Тухайлбал, гэрэлтүүлэг сайтай (96%) гэдгийг багш, ажилтнууд онцолж байхад судалгаанд оролцсон хүүхдүүд хангалтгүй, хамгийн таалагдаагүй зүйлд оруулсан байна. Магадгүй зуслангуудад байгаа гэрэлтүүлгүүд нь чанарын шаардлага хангадаггүй, тусгал муу, цөөхөн байдаг зэрэгтэй холбоотой.

2.4. ХҮҮХДИЙН ЗУСЛАНГИЙН ХҮНИЙ НӨӨЦИЙН ЧАДАВХ

2.4.1. Зуслангийн багшлах хүний нөөцийн талаарх мэдээлэл

Хүүхдийн зуслангуудын хүний нөөцийг судалсан судалгааны энэ хэсгийн мэдээллээс үзэхэд хүүхдийн тооноос хамаарч зуслангийн ажилтнуудын тоо хэлбэлзэх бөгөөд хамгийн багадаа 3, хамгийн ихдээ 150-с дээш ажилтантай байна. Насны хувьд хамгийн залуу нь 19, ахмад нь 60-аас дээш, бүлгийн багш нарын хувьд дундаж нас 19-30, захиргааны болон туслах ажилтнуудын дундаж нас 40-60, нийт ажилтнуудын дундаж нас 37 байна.

Боловсролын хувьд олон ажилтнуудтай зусланд магистр багш цөөн тоогоор ажиллахаас бусад жижиг зуслангуудад ихэвчлэн бакалавр болон бүрэн дунд, тусгай дунд мэргэжилтэй ажилтнууд зонхилж байна. Ажилтнуудын мэргэжлийн хувьд сэтгэл зүйч ажиллуулдаг 2, эмчээс гадна эрүүл ахуйчтай 2 зуслан байгаа ба нийт ажилтнуудын 50-иас дээш хувь нь багш мэргэжилтэй, мөн бүлгийн багш нарын цөөхөн хувийг оюутнууд эзэлж байна. Ажилтнуудын ажилласан жилийн туршлагыг авч үзвэл хамгийн багадаа 4 сар, ихдээ 34 хүртэлх жил боловсролын салбар болон зусланд ажилласан бол судалгаанд хамрагдсан ажилтан тухайн зусландаа хамгийн

багадаа 1, ихдээ 28 жил ажилласан байна. Зуслан өөрийн бүтэц орон тоондоо багтаан туслах багшийг ажиллуулдаг бол хөдөлмөрийн гэрээнд эрх, үүрэг, хариуцлагыг тусгаж өгдөг талаар тодруулахад үгүй, мэдэхгүй гэж 49 хувь нь хариулсан байна.

Манай улсад дэд бүтэц, сургуулийн амралт, байгаль цаг уурын байдал зэрэг хүчин зүйлсийн улмаас өвлийн улиралд хүүхдийн зуслан ажиллах боломж Найрамдал зусланг эс тооцвол бараг байхгүй бөгөөд улирлын чанартай, богино хугацааны ажлын онцлогоос шалтгаалан үндсэн ажилтантай байхад санхүүгийн бэрхшээлтэй байдал үүсэж байна. Ийм ч учраас судалгаанд хамрагдсан зуслангуудын хүний нөөцийн бодлого алдагдсан нь харагдаж байна. Тиймээс хүний нөөцийн бодлогоо тодорхойлоход зуслангийн удирдлагууд анхаарах шаардлагатай, энэ нь цаашлаад зуслангийн тодорхой үйл ажиллагаанд ч эрсдэл учруулж, цаашлаад хүүхдэд үзүүлэх үйлчилгээний чанар, ажилтныг шат дараатай сургаж чадавхжуулах үйл ажиллагаанд тодорхой хэмжээгээр нөлөөлж болохыг үгүйсгэх аргагүй.

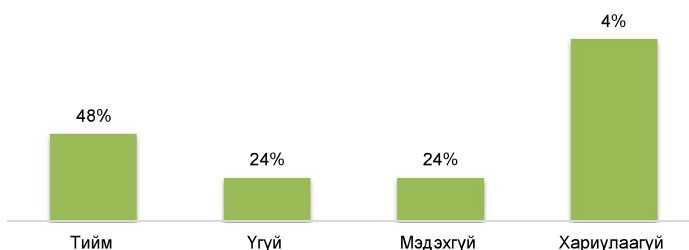
2.4.2. Үйлчилгээний хүний нөөцийн мэдээлэл

Стандартад заагдсан зуслангийн удирдлагын шаардлагад ажилласан жилийн хувьд ихэнхдээ нийцэж байгаа хэдий ч боловсролын зэргийн хувьд нийцэх зуслан тун цөөн байгаа нь анхаарал татаж байна. Түүнчлэн зуслангийн ажилтнуудын хувьд мэргэшсэн, ёс зүй, харилцааны соёлтой, зохион байгуулах, манлайлах ур чадварыг эзэмшсэн ажилтан байхаар стандартад заасан хэдий ч оюутнууд бие хүний хувьд хараахан төлөвшиж амжаагүй гэдэг утгаараа, мөн гэрээт ажилтнуудын хувьд ийм шаардлагыг авч үзэхэд ихээхэн хүндрэлтэй байх тал харагдаж байна.

2.4.3. Туслах багшийн хөдөлмөрийн гэрээ, эрх үүрэг

Зуслангийн үндсэн багш болон туслах багшаар оюутнууд ихээр ажиллаж байгаа нь дээрх судалгааны асуулгын үр дүнгээс харагдаж байгаа бөгөөд тухайн зусланд ажиллаж буй туслах багш нартай хөдөлмөрийн гэрээ байгуулж ажилладаг эсэх мөн тухайн гэрээнд эрх үүрэг хариуцлагыг тусгаж өгсөн эсэхээр асуулга явуулахад судалгаанд оролцсон зуслангуудын 48 хувь нь тийм гэж хариулсан бөгөөд судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн онцлогоос шалтгаалан мэдэхгүй гэдэг хариултыг 24 хувь нь өгч мөн хариулаагүй тохиолдол гарсан байна. Магадгүй мэдэхгүй болон хариулаагүй гэсэн үзүүлэлтүүдийн ард тэдгээр зуслан хөдөлмөрийн гэрээг хийдэггүй байж болох талтай.

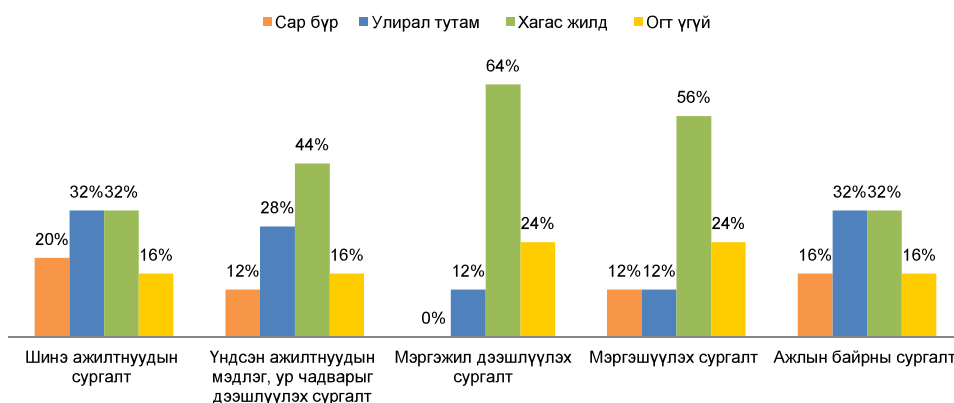
График 2.13. Туслах багшийн хөдөлмөрийн гэрээ

2.4.4. Зуслангийн багш, ажиллагсдын сургалтын тухай

Зуслангийн багш, ажилтан, албан хаагчдын дунд сургалт, сурталчилгааны ажлыг ямар чиглэлээр зохион байгуулж байгаа болон ямар чиглэл, агуулга бүхий сургалтад хэдий хугацаагаар хамрагдаж байгаа эсэхийг тодруулахад мэргэшүүлэх, болон үндсэн ажил үүрэгтэй холбоотой сургалтуудад түлхүү (44%-64%) хамрагдаж байгаа нь харагдаж байна. Хэдийгээр багш, ажилтнуудаа шаардлагатай сургалтуудад хамруулж байгаа хэдий ч огт сургалтад хамрагддаггүй гэсэн үзүүлэлт 16%-24%-тай байгаа нь бага үзүүлэлт биш юм.

График 2.14 Зуслангийн багш ажилтнуудын хамрагддаг сургалт

Хүүхдийн зусланд ажиллах багш ажилтан, албан хаагчид нь жил бүр хүүхдийн хөгжил, эрх хамгаалал, эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж үйлчилгээ үзүүлэх, хүүхэдтэй ажиллах төлөвшүүлэх чиглэлээр эрх бүхий байгууллагаас зохион байгуулах сургалтад хамрагдаж гэрчилгээ авсан байна гэсэн стандартын дагуу шинэ ажилтнуудын сургалт, үндсэн ажилтнуудын мэдлэг дээшлүүлэх сургалт, мэргэжил дээшлүүлэх сургалт ажлын байрны сургалт зэрэг төрлөөр ялган судалсан бөгөөд судалгаанд хамрагдсан зуслангуудын дийлэнх нь хагас жилд 1 удаа сургалтуудыг

зохион байгуулдаг бөгөөд тухайн сургалтын чиглэл нь голдуу мэргэжил дээшлүүлэх сургалт, үндсэн ажилтнуудын мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлэх сургалтууд эзэлж байна.

2.4.5. Багш, ажилчдад хийгдэх шаардлагатай сургалт

Хүүхдийн зуслан нь хүүхдийн эрэлт хэрэгцээнд нийцэхүйц, бодит, шинжлэх ухаанч, энгийн, хүүхэд бүрийн оролцоог хангасан хэлбэрээр мэдлэг, дадал, чадвар, итгэл үнэмшил, сэдэл тэмүүлэл төрүүлэхэд чиглэгдсэн бүтээлч, зорилго чиглэл бүхий үйл ажиллагааг зохион байгуулдаг байна гэсэн зуслангийн ерөнхий стандартын 10.1.1-т заасны дагуу зуслангийн багш ажилчид нь дээрх ойлголтуудын дагуу мэдлэг мэдээлэл, арга туршлагатай байж хүүхдийг хөгжүүлэн чадваржуулна гэж үзэж байна.

График 2.15. Ажилтан, албан хаагчдад хийгдэх шаардлагатай сургалт

Зуслангийн багш, ажилчдад ямар төрлийн сургалтад суулгах хүсэлтэй байгаа талаар тодруулахад хамгийн их буюу 56% нь хүүхэд хөгжлийн онцлог, харилцах арга зүйтэй холбоотой сургалтад суулгах хүсэлтэй байгаа гэсэн байна.

Мөн хөгжлийн хөтөлбөр хэрэгжүүлэх арга зүй болон үе тэнгийнхний дарамт дээрлэхэлтийг зогсоох, урьдчилан сэргийлэх талаарх сургалтад суух хүсэлтэй байгааг 44 – 48 хувь нь сонгосон байна.

ГУРАВ. ХҮҮХДИЙН ЗУСЛАНГИЙН ХӨГЖЛИЙН ХӨТӨЛБӨР, ХӨГЖЛИЙН ОРЧИН

3.1. ХӨГЖЛИЙН ХӨТӨЛБӨРИЙН ХЭРЭГЖИЛТ

3.1.1. Хөгжлийн хөтөлбөр

Хөгжлийн хөтөлбөрийг хүүхэд бүрийн оролцоонд тулгуурлан, нас, бие, сэтгэхүйн онцлог, сонирхол хэрэгцээнд нийцүүлэн, урьдчилан бэлтгэл хангаж, мэргэжлийн өндөр төвшинд зохион байгуулахыг эрх зүйн хүрээнд зохицуулсан байна.

Хүүхдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, сурч боловсрох, хөгжих, хамгаалуулах, нийгмийн амьдралд оролцох эрхийг хангах, хүүхэд хамгааллын үндэсний тогтолцоог бусад салбарын оролцоотойгоор бэхжүүлж, хүүхдэд ээлтэй орчныг бүрдүүлэх зорилгоор 2017.09.20-нд Монгол улсын засгийн газраас Хүүхдийн хөгжил, хамгааллын үндэсний хөтөлбөр, 2019 оны 4 сарын 15-нд ХНХЯ-ны 1/150 тоот сайдын тушаал Хүүхдийн хөгжлийн жишиг хөтөлбөрийг батлан хэрэгжүүлж ажиллахыг ГБХЗХГ, хяналт тавьж ажиллахыг ХНХЯ-ны Хүн амын хөгжлийн газарт тус тус даалган баталсан байна. Үүнтэй холбоотойгоор зусланд хэрэгжүүлж буй хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөрийн талаар судалсан бөгөөд зуслангийн багш ажилчид хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөрийн талаар мэдлэг хангалтгүй, хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө, арга зүй дутмаг байгаа нь харагдаж байна.

Зусланд хэрэгжүүлж буй хөгжлийн хөтөлбөрүүдийн төрөл, хэлбэрүүдийг судалж үзэхэд нийт зуслангуудын 35 хувь нь төрөлжсөн, 65 хувь нь хосолсон хэлбэрээр хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна. Зуслан 5-7 хөгжлийн хөтөлбөрийн төрөлжсөн хэлбэрүүдийг хэрэгжүүлдэг, хүүхдийн нас тухайн ээлжийн онцлог, заримдаа цаг агаарын урьдчилсан мэдээнд хүртэл тулгуурлаж хөгжлийн хөтөлбөрийн төрлөө сонгох тохиолдол байдаг байна. Судалгаанд оролцсон оролцогчдын хариултын хамгийн өндөр давтамжтай байсан (10-аас дээш) хувилбаруудыг цэнхэр өнгөөр сонгон харуулж байна.

Хүснэгт 3.1 Зусланд хэрэгжүүлж буй хөгжлийн хөтөлбөрийн төрөлжсөн хэлбэрүүд

Хөгжлийн хөтөлбөрийн төрөлжсөн хэлбэр	Хөгжлийн хөтөлбөрийн агуулга	Тухайн сэдвийн тусгагдсан байдал		
		Хангалттай	Дунд	Хангалтгүй
Байгаль орчинд түшиглэсэн	Амьтан, ургамлын төрөл зүйлийг танин мэдэх хөтөлбөр			
	Ой мод, ургамлаа хамгаалах хөтөлбөр			
	Ус чандмань эрдэнэ хөтөлбөр			
	Амьтадыг хамгаалах хөтөлбөр			
	Уур амьсгалын өөрчлөлт хөтөлбөр			
	Аяллын хөтөлбөр			
	Хөрс судлах, хамгаалах хөтөлбөр			
Урлаг	Шүлэг яруу найргийн хөтөлбөр			
	Ардын язгуур урлаг хөтөлбөр			
	Кино, жүжгийн урлаг хөтөлбөр			
	Дуу, бүжгийн урлаг хөтөлбөр			
	Уран зураг, дүрслэх урлагийн хөтөлбөр			
	Монгол ёс заншлаа дээдлэх хөтөлбөр			
Спорт	Спортын наадам хөтөлбөр			
	Эрийн гурван наадам хөтөлбөр			
	Багийн спортын хөтөлбөр			
	Ганцаарчилсан спортын хөтөлбөр			
	Хөдөлгөөнт дасгал, иогийн хөтөлбөр			
	Бүжгийн спортын хөтөлбөр			
	Адал явдалт спортын хөтөлбөр			
Эрүүл мэнд	Хорт зуршлын эсрэг хөтөлбөр			
	Хүнс тэжээлийн хөтөлбөр			
	Цагаан идээ хөтөлбөр			
	Эрүүл аж төрөх			
	ДОХ хөтөлбөр			
	Анхны тусламж үзүүлэх хөтөлбөр			
	Нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн хөтөлбөр			
	Шүдээ эрүүлжүүлье хөтөлбөр			
Аюулгүй сонголтын хөтөлбөр				

Амьдрах ухаан, ур чадвар	Цахим орчин ухаалга сонголт хөтөлбөр			
	Хариуцлагатай шийдвэр хөтөлбөр			
	Шүүмжлэх биш эргэцүүлэх хөтөлбөр			
	Бусдад чин сэтгэлээсээ хандах хөтөлбөр			
	Харилцааны хөтөлбөр			
	Найздаа туслах хөтөлбөр			
	Эцэг эх, эх орноо хайрла, хүндэл, хамгаал хөтөлбөр			
	Өөрийгөө илэрхийлэх, хөгжүүлэх хөтөлбөр			
	Өөртөө итгэлтэй байх хөтөлбөр			
	Уур бухимдлаа даван туулах хөтөлбөр			
Төрөлжсөн сургалт	Гадаад хэл,соёлд суралцах хөтөлбөр			
	Цахим хэрэглээ хөтөлбөр			
	Шинжлэх ухааны туршилт хөтөлбөр			
	Хоол хүнс боловсруулах, бэлтгэх хөтөлбөр			
	Би өөрөө санхүүч хөтөлбөр			
	Би судлаач хөтөлбөр			
Хүүхдийн эрх, хөгжил оролцоо хамгаалал	Хүүхдийн эрх хөтөлбөр			
	Үе тэнгийнхний дарамт дээрэлхэлтийг зогсоох хөтөлбөр			
	Ганцаардал, айдсыг даван туулах хөтөлбөр			
	Аз жаргал түгээх хөтөлбөр			
	Эерэг орчныг өөрөө бий болгоё хөтөлбөр			
	Дотно найз хөтөлбөр			
	Хүчирхийллийн эсрэг дуу хоолой хөтөлбөр			
	Миний ирээдүй хөтөлбөр			

Дээрх хөтөлбөрүүдээс түгээмэл хэрэгжиж байгаа нь спорт, урлаг, амьдрах ухаан, хүүхдийн эрх, хөгжил оролцоо хамгааллын хөтөлбөрүүд байна. Бүх зуслан байгальд түшиглэсэн хөтөлбөр үйл ажиллагаа хэрэгжүүлдэг боловч стандартад заасан дээрх хөтөлбөрийн чиглэлүүдийг хэрэгжүүлэхэд мэдлэг, арга зүйн чадвар дутагдаж байгааг онцолсон байна.

Тухайлбал, Би 3 дахь жилдээ энэ зусланд багшилж байна, оюутан байхдаа дадлагаа энэ зусланд хийж байсан, дараа жил нь зуслангийн

үндсэн багшаар ажилласан энэ жил дахиад үндсэн багшаар ажиллаж байна. Миний хувьд хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд зарим талаараа мэдлэг чадвар дутагдах үе гардаг, байгаль орчны талаар нарийвчлан мэдлэг мэдээлэл өгөхөд хүндрэлтэй зүйл гарахад бас хүүхдүүдийн дунд үйл ажиллагаа зохион байгуулахын өмнө мэдээж интернетээс шаардлагатай мэдээллүүдээ авдаг. Ер нь багш нарт зориулсан хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх аргачлал удирдамж улам дэлгэрэнгүй л байх шаардлагатай байна.

Би өөрийн дуу бүжгийн авьяастай учраас энэ талаа бариад л хүүхдүүдтэй ажилладаг...

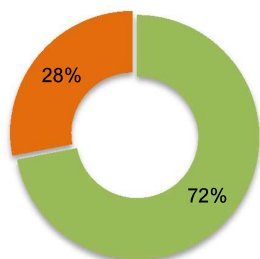
Одоогийн хүүхдүүдэд харилцааны бие биесээ ойлгосон, асуудлыг даван туулах чадвар олгохуйц хөтөлбөр үйл ажиллагаа шаардлагатай юм шиг санагддаг, гэхдээ миний хувьд энэ чиглэлээр хүүхдүүдтэй ажилламаар байгаа боловч яг юу хийх, юунаас эхлэхээ мэдэхгүй байх тохиолдол их байдаг....

Энэ жил зуслангийн багшийн сургалтад суусан, сургалтаар хүүхэдтэй ажиллах тухай бүлгийн багшийн ёс зүйн талаар нэлээд өргөн хүрээтэй мэдээлэл сонссон, мөн хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулах зөвлөмж, хөгжлийн жишиг хөтөлбөрийг тус тус нэгийг манай зусланд өгсөн. Бид нар хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулах зөвлөмжийн дагуу энэ жил ажиллаж, үйл ажиллагааны төлөвлөгөөгөө боловсруулаад л хэрэгжүүлээд явж байна....., фокус бүлгийн ярилцлагаас.

2019 онд батлагдсан Хөгжлийн жишиг хөтөлбөр, хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулах удирдамж нь зуслангуудад эхний шаардлагатай ном, гарын авлага болж байгаа нь харагдаж байна. Мөн зуслангийн багш бэлтгэх сургалтад энэ талын агуулга бүхий хичээлүүдийг түлхүү оруулах хэрэгцээтэй байгаа нь судалгааны энэ үзүүлэлтээс мөн давхар харагдаж байна. Хөгжлийн хөтөлбөр нь хүүхдэд танин мэдэх, нийгэмшихүйн чадвар, чадамжуудыг олгох, хандлага төлөвшүүлэх, хүүхдийн оролцооны зарчимд тулгуурласан мэдлэг-мэдээлэл олгох, хөгжүүлэх чиглэлтэй. Тиймээс зуслан болон холбогдох байгууллагууд үүнийг анхаарч зуслан дээр зохион байгуулагдаж буй хөтөлбөр, үйл ажиллагаандаа “зугаацуулах” гэхээсээ илүүтэй сонирхолтой, хөгжилтэй аргуудаар амьдралд хувь хүнд нь хэрэгтэй чадварууд олгоход чиглэсэн үйл ажиллагааг аль болох түлхүү хэрэгжүүлэх хэрэгтэй байна.

3.1.2 Хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулах, батлах, үнэлэх

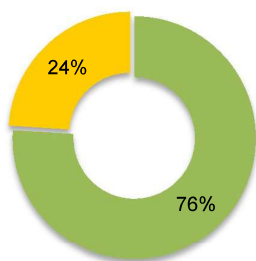
График 3.1 Хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө

■ Байгаа ■ Байхгүй

Зуслангийн ерөнхий стандартын 10.1 гэсэн заалтын дагуу зуслан бүрээс хэрэгжүүлж буй хөгжлийн хөтөлбөрийн талаар судлахад хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөтэй зуслан 72 хувийг эзэлж байгаа бол хөгжлийн хөтөлбөртэй боловч түүнийг хэрэгжүүлэх талаар нарийн заасан хөтөлбөрийн төлөвлөгөөгүй гэж 28 хувь нь үзсэн байна. Энэхүү үзүүлэлт нь зуслангийн ерөнхий стандартын 10.1.3-т заасан зуслан бүр хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө, удирдамж боловсруулж, баталгаажуулан, хэрэгжилтэд дүн шинжилгээ хийнэ гэсэн заалтын биелэлт хангалтгүй байгааг харуулж байна.

График 3.2 Хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулах удирдамж

■ Тийм ■ Үгүй

Судалгаанд хамрагдсан зуслангуудаас хүүхэд хөгжлийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдамжийг боловсруулж хэрэглэж байгаа эсэхийг судлахад 76 хувь нь боловсруулан хэрэгжүүлдэг, 24 хувь нь боловсруулан хэрэгжүүлдэггүй гэж хариулсан байна. Дээрх үзүүлэлтүүдээс харахад зуслангууд хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөр байх шаардлагатай гэдгийг мэдэж байгаа ч ямар арга зам болон заавар зөвлөгөөг баримтлан ажиллах, мөн зуслангийн ерөнхий стандартын 10-р бүлэгт заасан зуслан дахь хүүхэд хөгжлийн бодлогын талаарх мэдээлэл дутмаг, хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулах зөвлөмжийг хэрэгжүүлдэггүй болох нь харагдаж байна. Хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөр болон түүнийг хэрэгжүүлэх, боловсруулах баримт бичиггүй байгаа нь тухайн зуслан хүүхдийн хөгжлийн чиглэлээр үйл ажиллагааг чанартай сайн явуулж чадаж байна уу? гэсэн эргэлзээг бий болгож байна.

График 3.3 Хөгжлийн хөтөлбөрийн баталгаажилт

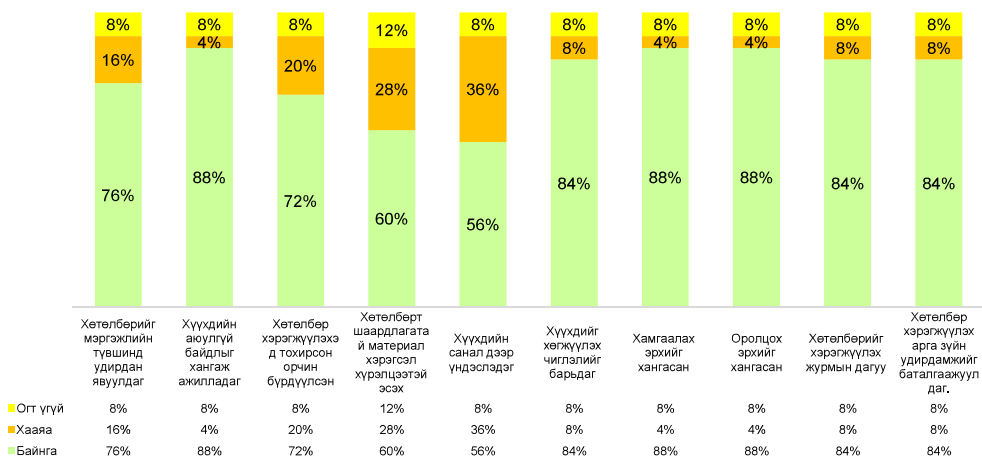
Хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөртэй зуслангуудаас хөгжлийн хөтөлбөрийг хэн баталгаажуулдаг талаар лавлахад 64 хувь нь тухайн зуслангийн захирал баталдаг бол 8 хувийг нь тухайн аймаг дүүргийн Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар, хэлтсийн дарга баталдаг хэмээн хариулсан байна. Харин тухайн хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөрийг хэн баталдгийг мэддэггүй гэж 4 хувь, хариулаагүй үлдээсэн 20 хувь байна. Эндээс үзэхэд 4 зуслан тутмын нэг нь хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулдаггүй, батлуулдаггүй гэсэн дүгнэлт гарч байна.

3.1.3 Хөгжлийн хөтөлбөр хэрэгжилт

Зусланд хэрэгжүүлэх хөгжлийн хөтөлбөр нь хүүхэд өсвөр үеийнхний өөрийн ухамсар, өөрийн удирдлага, нийгмийн ухамсар, харилцааны ур чадвар, хариуцлагатай шийдвэр гаргах болон бусад чадвар, чадамжуудыг хөгжүүлж, дэмжих зорилготой байх ба хөгжлийн хөтөлбөр нь хувь хүний болон нийгмийн чадвар, чадамж, дадал, хэвшлийг хүүхдэд олгох зорилготой байдаг.

Тэгвэл тухайн хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, орчин нөхцөлийг бүрдүүлсэн болон шаардлагатай материалын хүрэлцээг байнга хангаж ажилладаг гэж 56–88 хувь нь хариулсан байна. Зуслангуудын хүүхэд хамгаалал болон хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж буй байдал сайн харагдаж байгаа боловч яг зуслангийн ерөнхий стандарт болон Монгол улсын хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөрийн дагуу үйл ажиллагаагаа төлөвлөн хүргэж чадахгүй байгаа зуслан нийт зуслангуудын 8-12 хувийг эзэлж байгаа нь бага үзүүлэлт биш юм.

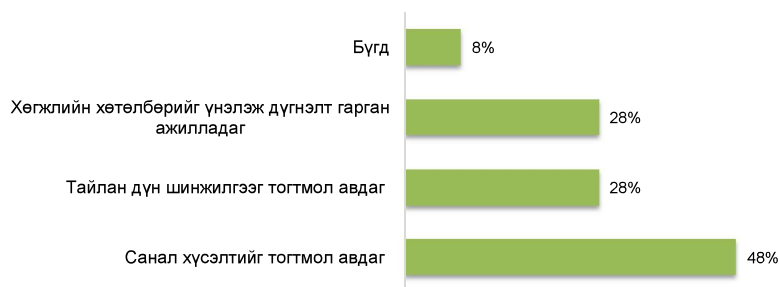
График 3.4 Хөгжлийн хөтөлбөрийн хэрэгжилт

3.1.4 Хөгжлийн хөтөлбөрийн үнэлэлт, сайжруулалт

Хөгжлийн хөтөлбөрийг үнэлж дүгнэж, сайжруулах чиглэлээр хэрхэн ажиллаж байгаа талаарх асуулгад хүүхдийн санал хүсэлтийг тогтмол авдаг гэж 48 хувь, тайлан мэдээг авч түүнд дүн шинжилгээ хийдэг гэж 28 хувь, хөгжлийн хөтөлбөрийг жил бүр үнэлж дүгнэж сайжруулж ажилладаг гэж 28 хувь нь хариулсан байна. Хөгжлийн хөтөлбөрийн агуулга, арга зүйг хүүхдийн санал, судалгаан дээр үндэслэн жил бүр шинэчлэн боловсруулж, хөгжлийн хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэж, агуулга арга зүй орчин нөхцөлийг тогтмол сайжруулдаг байхад холбогдох байгууллагууд, зуслангийн удирдлагууд анхаарах хэрэгтэй байна.

График 3.5 Хөгжлийн хөтөлбөрийн үнэлэлт, сайжруулалт

3.1.5 Хөгжлийн хөтөлбөрт тусгагдсан зорилтууд

Зуслангийн ерөнхий стандартын дагуу хөгжлийн хөтөлбөрийн агуулга нь эх дэлхий, эх орон, эцэг эхээ хайрлах үнэт зүйлтэй, асуудлыг эерэг аргаар шийдвэрлэн шийдвэр гаргах чадвартай, багаар ажиллах болон бусдад чин сэтгэлээсээ хандах чадвартай хүүхэд өсвөр үеийнхнийг төлөвшүүлэхэд чиглэнэ. Үүнд:

- Хүүхдийн өөртөө итгэх итгэл, өөрийн үнэлэмжийг дээшлүүлэх: Бие биедээ туслах, эерэг үлгэр дуурайлал үзүүлэх, чин сэтгэлээсээ ярилцаж ойлгодог, бусдынхаа итгэлийг даадаг, багш нар нь хүүхдэд зөвлөн тусалж хүүхэд бүрд адил тэгш хандан асуудлыг ойлгож, урамшуулдаг харилцааны таатай орчин нөхцөлийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн хөтөлбөр байна.
- Хүүхдийн нийгэмшихүйн хөгжлийг чиглүүлж, дэмжсэн: Хөгжлийн хөтөлбөрөөр дамжуулан зуслан өөрийн үйл ажиллагааны онцлогоос хамааран хүүхдийг хөгжүүлэх, идэвхжүүлэх, оролцуулах, хандлага төлөвшүүлэх, дэмжих болон зан үйлийн сөрөг хэвшлүүдийг өөрчлөхөд чиглэсэн агуулга бүхий хөтөлбөр байна.

- Хүүхдийн оролцоог нэмэгдүүлэх: Хүүхэд бүрийн давуу тал, эрхэм чанарыг харуулах хүсэл, эрмэлзлийг төрүүлэх сонирхол авьяас чадвараа нээж хөгжүүлэх агуулга бүхий хөтөлбөр байна.
- Хүүхэд стресс, уур бухимдлаа зохицуулах, харилцааны зөрчил болон асуудлыг эерэг аргаар шийдвэрлэх чадварт суралцах агуулга бүхий хөтөлбөр байна.
- Хүүхдэд алсын хараа, эрхэм зорилгыг ухааруулж, түүндээ хүрэх амьдралын хувийн төлөвлөгөө хийж сургах, хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөхөд тус тус чиглэсэн агуулга бүхий хөтөлбөр байна.

График 3.6 Хөгжлийн хөтөлбөрт тусгагдсан зорилтууд

Бусадтай хамтран ажиллах, эрүүл аж төрөх чадварт суралцах, байгаль эх дэлхийтэйгээ харилцах, өөрийгөө илэрхийлэн хөгжүүлэх зэрэг чиглэлүүд ихэнх зусланд хэрэгжиж байна. Мөн зуслангууд хөгжлийн хөтөлбөрөө байгаль орчинд түшиглэсэн, урлаг, спорт, эрүүл мэнд, амьдрах ухаан ур чадвар, хүүхдийн эрх, хөгжил, оролцоо хамгаалал зэргээр ангилан хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна. Мөн зарим зуслан хүүхдийн гадаад хэлний чадварыг нэмэгдүүлэх зорилго тавин хэлний чиглэлийн хөтөлбөрүүдийг түлхүү хэрэгжүүлэх болсон байна.

3.1.6 Хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зүйлс

Хөгжлийн хөтөлбөрийг амжилттай хэрэгжүүлэхэд нэн тэргүүнд шаардлагатай байгаа асуудлуудад үндэсний хэмжээнд хүүхдийн зусланг дэмжих, хөгжүүлэх бодлого шаардлагатай байгааг онцолсон байна. Энэхүү судалгааны явцад ч хүүхдийн зусланг дэмжих, хөгжүүлэх бодлого, эрх зүйн орчин шаардлагатай байгаа нь харагдаж байлаа. Тухайлбал, хүүхэд хамгааллын хүрээнд, хөгжүүлэх хүрээнд, оролцоог хангах хүрээнд зуслан ямар байх, юу хийх ёстой талаар тодорхойлох менежментийн хувьд ямар удирдлага арга зүйн өөр бусад тохиромжтой хувилбарууд байж болох талаар эргэн харах шаардлагатай байна. Зуслангийн менежментийн

хувьчлал ч хэр үр дүнтэй байсан талаар бид эргэн судлах шаардлагатай байгааг судлаачдын баг онцолж байна.

Хөгжлийн хөтөлбөрийн хэрэглэгдэхүүнд хүүхдийн насны онцлогт тохирсон спорт тоглоомын, техникийн, аяллын, гадаад орчны болон танин мэдэхүйн сургалтын хэрэгсэл, хөгжмийн зэмсэг ордог. Хөгжлийн хөтөлбөрийн хүрээнд зохион байгуулах үйл ажиллагааны онцлогт тохирсон хэрэглэгдэхүүн, хэрэгслийг хүүхэд бүрд хүрэлцэхүйц байдлаар бэлтгэсэн, нөөцтэй байх, хөгжлийн хөтөлбөрийн хэрэглэгдэхүүн, хэрэгсэл нь хүүхдэд эрсдэл учруулахаас байнга сэргийлж, зохих журмын дагуу хадгалагдаж, тэмдэглэл хөтлөгдсөн байх шаардлагыг харгалзаж зуслан эдгээр хэрэглэгдэхүүнийг бэлтгэх шаардлагатай. Гэтэл зуслан санхүүгийн боломж бусад шалтгаанаар тэр бүр хүүхэд болгонд хүрэлцэхүйц хэмжээгээр хөгжлийн хөтөлбөрийн хэрэглэгдэхүүнийг бэлтгэж чадахгүй байна.

Манай зуслан газарзүйн байршлын хувьд их тохиромжтой, байгаль орчинд түшиглэсэн хөтөлбөрүүд тухайлбал хээрийн, шөнийн өдрийн аялал зохион байгуулах, уул хаданд авирах, гол гатлах зэрэг үйл ажиллагаануудыг зохион байгуулахад тохиромжтой. Багш нар маань ч бас энэ талын мэдлэг, мэдээлэлтэй. Гэтэл би бүх хүүхдэд тохирсон майхан аяллын хэрэглэгдэхүүн авахад манай зуслангийн нэг жилийн бүх төсөв зарцуулагдах гээд байдаг, гэхдээ бид өөрсдийнхөө боломжоор 10-20 ширхгээр нь жилдээ нөөцөө бэлтгээд болоод л байна. Тиймээс зуслангуудад санхүүжилт олгохдоо энэ асуудал дээр анхаарч баймаар байна..., фокус бүлгийн ярилцлагаас

График 3.7 Хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зүйлс

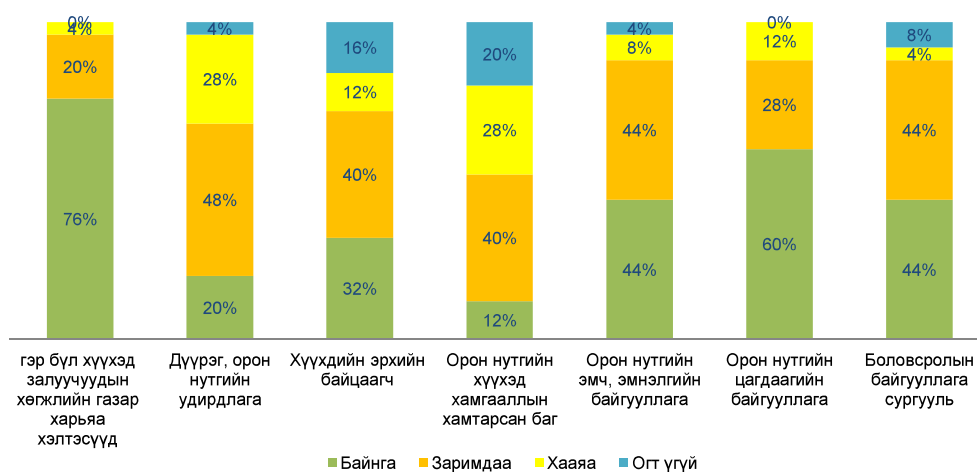
Цаашид хөгжлийн хөтөлбөрийг амжилттай хэрэгжүүлэхэд зуслангуудад хамгийн түрүүнд шаардлагатай байгаа зүйлсийг лавлахад Санхүүгийн дэмжлэг гэж 72 хувь, багшлах хүний нөөц шаардлагатай байна гэж 36 хувь нь үзсэн бол хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулах туршлагатай баг хэрэгтэй байна гэж 28 хувь нь үзсэн байна. Мөн хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулах чиглэлээр сургалт авах шаардлагатай байна гэж 20 хувь нь үзсэн бол удирдлага арга зүйн дэмжлэг шаардлагатай байна гэж 36 хувь нь үзсэн байна. Хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд ашиглах хэрэглэгдэхүүн шаардлагатай байна гэж 32 хувь, үндэсний хэмжээнд зусланг дэмжих, хөгжүүлэх чанартай бодлого шаардлагатай байна гэж 64 хувь нь үзсэн байна. Харин үйл ажиллагаа эрхлэх эрх зүйн таатай орчныг зусланд бүрдүүлж өгөх шаардлагатай байна гэсэн үзүүлэлт 24 хувиар илэрсэн байна.

3.2 ХҮҮХДИЙН ЗУСЛАНГИЙН ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА, АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛ

3.2.1 Зуслангийн хамтын ажиллагаа

Хүүхдийн зуслан нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэгч байж, хүний нөөцийн бодлоготой, ажлын байранд тавигдах шаардлагын хүрээнд ажилтан, албан хаагчдын мэргэжлийн мэдлэг, чадварыг хөгжүүлж, дэмжиж ажиллахын тулд гадаад харилцаа холбоог сайн байлгах шаардлагатай бөгөөд хүүхдийн эрх хамгааллын чиглэлээр орон нутаг, олон нийт, төрийн болон төрийн бус байгууллагуудтай хамтран ажиллах зайлшгүй хамтран ажиллах хэрэгцээ байна.

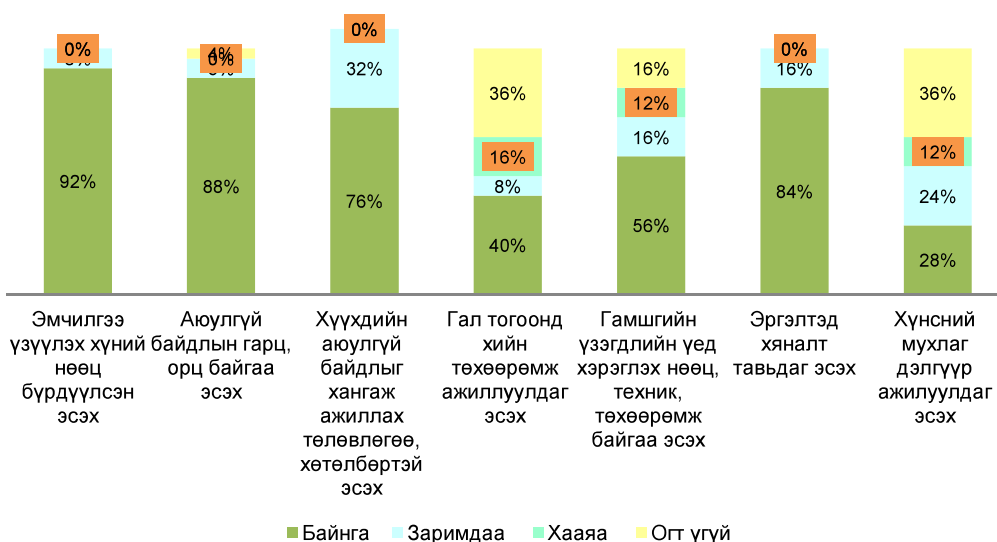
График 3.8 Зуслангийн хамтын ажиллагаа

Зуслангуудын гадаад хамтын ажиллагаа сайн байх нь хүүхдийн зуслангийн хөгжил болоод хүүхдийн эрх хамгаалал, аюулгүй байдал зэргийг хангахад эерэг нөлөөтэй байна. Зуслангууд өөрсдийн хөгжил, хамгааллын талаар дийлэнхдээ ямар байгууллагатай хамтран ажиллаж байгаа тухай асуулгад Гэр бүл хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газар, харьяа хэлтсүүдтэй хамтран ажилладаг гэж 76 хувь нь хариулсан бол дүүрэг, орон нутгийн удирдлага, хүүхдийн эрхийн байцаагч, хүүхэд хамгааллын хамтарсан баг, эмнэлэг, боловсролын байгууллагуудтай заримдаа хамтран ажилладаг гэж 40 орчим хувь нь хариулсан байна.

3.2.2. Хүүхдийн зуслангийн аюулгүй байдлыг ханган ажиллах түвшин

График 3.9 Зуслангийн аюулгүй байдлыг ханган ажиллах түвшин

Хүүхдийн зуслангийн аюулгүй орчныг бүрдүүлж ажиллах тал дээр зуслангууд эмнэлгийн үйлчилгээ, аюулгүй байдлыг хангах орц гарц болон эргэлтэд хяналт тавьж ажиллах тал дээр анхаардаг нь дээрх тоон үзүүлэлтээс харагдаж байна.

3.2.3 Дээрэлхэлт болон хүчирхийлэл, дарамтын тохиолдлын илрүүлэлт

Зусланд амрагч хүүхдүүдийн бие биеэ дээрэлхэх болон хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл дарамтын тохиолдол нэлээд байдаг талаар зуслангийн амрагч хүүхдүүдийн фокус бүлгийн ярилцлагаас ажиглагдаж байсан.

График 3.10 Дээрэлхэлт болон хүчирхийлэл, дарамтын тохиолдлын илрүүлэлт

Зуслан дээр болдог дээрэлхэлтийг амрагч хүүхдүүд дунд судалгаа хийх, бүлгийн ажлаар дамжуулан мөн хүүхдүүд мэдээлснээр илрүүлэх нь хамгийн их байгааг харж болохоор байна.

Зуслан өөрийн орчинд гарч буй хүчирхийлэл дарамт, үе тэнгийнхний дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх тогтсон хөтөлбөр төлөвлөгөөтэй байж, дээрэлхэлтийг нээн илрүүлэх болон хариу арга хэмжээ авах аргазүйд суралцах шаардлагатай байна.

3.2.4 Дээрэлхэлт болон хүчирхийлэл, дарамт үйлдэгдэж буй шалтгаан

Зусланд амрагч хүүхдүүдийн дунд үе тэнгийнхний дээрэлхэлт болон дарамтын тохиолдол илэрдэг болох нь дээрх судалгаануудаас харагдаж байгаа бөгөөд багшийн хараа хяналт, анхаарал халамж сул, хараа хяналтгүй нөхцөл байдал нь хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл үйлдэгдэхэд нөлөөлдөг гэж 30 орчим хувь нь үзсэн бол зуслангийн ажилтан, албан хаагчдын мэдлэг, туршлага, ур чадвар дутмаг байдал болон зуслангийн ажилтан, албан хаагчдын ёс зүй, хариуцлагагүй байдал, сөрөг хандлага нөлөөлдөг гэж 12 хувь нь үзсэн байна.

График 3.11 Дээрэлхэлт болон хүчирхийлэл, дарамтын үйлдэгдэж буй шалтгаан, хувиар

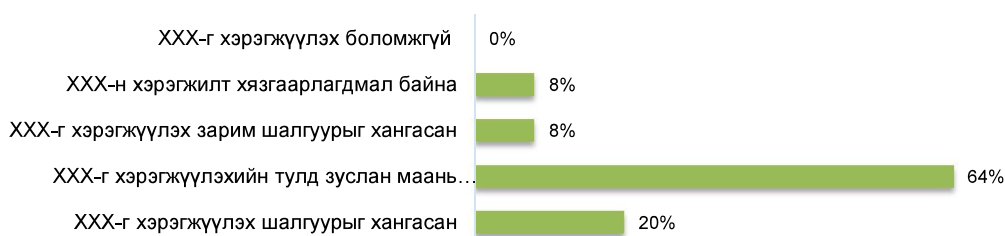

Хүүхдийн зусланд хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл, дарамт, дээрэлхэлт гарахад багш ажилчдын ур чадвар, мэдлэг хандлага, түүнчлэн хэрэгжүүлж буй хөтөлбөрүүд, хараа хяналтгүй байдал зэрэг нь ихээр нөлөөлдөг гэдэг нь харагдаж байна. Тиймээс хүүхдийн зуслангийн ерөнхий стандартад тусгагдсан Хүүхдийн зуслан нь Хөдөлмөрийн тухай хуулийг хэрэгжүүлэгч байж, хүний нөөцийн бодлоготой, ажлын байранд тавигдах шаардлагын хүрээнд ажилтан, албан хаагчдын мэргэжлийн мэдлэг, чадварыг хөгжүүлж, дэмжиж ажилладаг байна гэсэн шаардлагын дагуу зуслангийн багш ажилтан, албан хаагчдын хүүхдийн эрх хамгаалал, ажилтны ёс зүй, хөгжлийн хөтөлбөрийг оновчтой аргаар хэрэгжүүлэх арга зүй болоод хүүхдэд тавих анхаарал халамж, нас сэтгэлзүйн онцлогийн талаарх мэдлэг, мэдээллийг нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна.

3.2.5 Зуслангийн цаашдын хөгжил

Зуслан амжилттай ажиллах, амрагч хүүхдүүдийг татах гол түлхүүр ойлголт нь хүүхдийг хөгжүүлэх хөгжлийн хөтөлбөр юм.

График 3.12 Зуслангийн цаашдийн хөгжил

Эндээс харахад хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд зуслан маань хөгжиж байна гэдэг сонголтыг 64 хувь нь сонгосон байна. Нийт зуслангуудын 28 хувь нь хүүхэд хөгжлийн хөтөлбөр хэрэгжүүлэх шалгуурыг бүрэн болон заримыг нь хангасан гэж үзсэн байна. 8 хувь нь хязгаарлагдмал байна гэдгийг сонгосон нь хөтөлбөр хэрэгжүүлэхтэй холбоотой санхүүжилт хомс болон мэдлэг чадвар дутмаг байна гэж ойлгож болохоор байна.

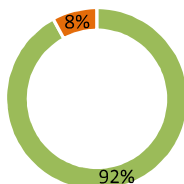
3.2.6 Зуслангийн хоол хүнс ба тээврийн үйлчилгээ

Зуслангийн ерөнхий стандартад заасны дагуу хоол үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны эрүүл ахуй, аюулгүй байдал, хоол үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа болон хүнсний бүтээгдэхүүн, хэрэглэж байгаа сав хэрэгсэл нь хүний биед хор нөлөөгүй, эрүүл ахуйн шаардлагыг хангасан байх, хүүхдийн хоолыг батлагдсан цэсийн дагуу хийх, хүүхдийн хоол үйлдвэрлэлд хэрэглэж байгаа хүнсний бүтээгдэхүүн нь чанар эрүүл ахуйн аюулгүйн баталгаажуулалтад хамрагдсан, шинжилгээ дүгнэлттэй байх ба хүүхэд

хоолоороо дамжуулан өөрт хэрэгцээтэй шимт бодисыг авч чадаж байх шаардлагатай юм.

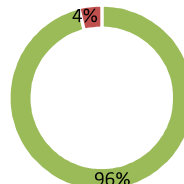
График 3.13 Зуслангийн хоол хүнс ба тээврийн үйлчилгээ

Хүүхдийн хоол хүнсээр авбал зохих илчлэг шимт бодисын хэмжээг хангаж буй эсэхийг тооцож мөрддөг үү?

■ Тийм ■ Үгүй

Орон нутгийн тээвэр авто замын газартай байгуулсан гэрээ, батлагдсан маршрутын дагуу хүүхэд тээвэрлэдэг эсэх?

■ Тийм ■ Үгүй

Хүүхдийн хоол хүнсээр авбал зохих илчлэг шимт бодисын хэмжээг хангаж буй эсэхийг тооцож, мөрддөг үү? гэсэн асуулгын дагуу зуслангийн багш ажилчдаас судалгаа авсан бөгөөд тухайн судалгаанд хамрагдагсдын 92 хувь нь хангалттай сайн хангаж ажилладаг гэж үзсэн байна. Хүүхдийн зуслан нь уралдаан тэмцээн зохион байгуулах, дуулах бүжиглэх гэх мэт ачаалал түлхүү авах хөтөлбөрүүдэд хүүхдийг хамруулдаг тул тухайн хүүхдийн зарцуулж буй энергийг нөхөх илчлэг сайтай хоол хүнсээр үйлчлэх шаардлагатай. Тиймээс зусланд илчлэгийн хэмжээг хүүхдэд тохирсон байдлаар нас, биеийн онцлог, тухайн өдрийн хүүхдийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө зэрэгтэй уялдуулан баталж гаргах нь зүйтэй юм.

Зуслангийн ерөнхий стандартад хүүхдийн зуслангийн хүүхэд тээвэрлэлт гэсэн заалтын зусланд амрагч хүүхдүүдийг тухайн орон нутгийн тээвэр авто замын газартай байгуулсан гэрээ, батлагдсан маршрутын дагуу тээвэрлэнэ.

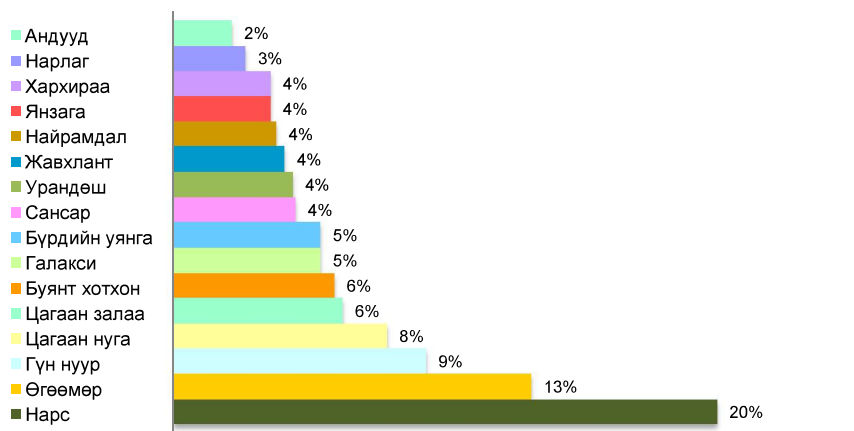
Судалгаанд хамрагдсан зуслангийн 96 хувь нь гэрээ маршрутын дагуу, аюулгүй байдлыг хангаж хүүхдийг тээвэрлэдэг гэсэн үзүүлэлт гарсан байна.

ДӨРӨВ. ЗУСЛАНД АМРАГЧ ХҮҮХДҮҮДИЙН СЭТГЭЛ ХАНАМЖИЙН СУДАЛГАА

4.1. ЗУСЛАНГИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

Зуслангийн амрагч хүүхдүүдийн сэтгэл ханамжийн судалгаанд Улаанбаатар хотын 8, хөдөө орон нутгийн 8 буюу нийт 16 зуслангийн 1136 хүүхэд оролцсон бөгөөд эдгээр хүүхдүүдийн 36,2 хувь нь хөдөө орон нутгийн зусланд, 63,8 хувь нь Улаанбаатар хотын ногоон бүсийн зусланд амрагч хүүхдүүд байна.

График 4.1 Сэтгэл ханамжийн судалгаанд хамрагдсан зуслангийн мэдээлэл

Улаанбаатар хотод амьдардаг хүүхдүүдийн хувьд хөдөө орон нутгийн зуслан руу явж амрах хандлага нь хөдөө орон нутгийн хүүхдүүд хот руу явж амрахаас илүү байна. Хүүхдүүдийн хүйсийн харьцаа харьцангуй тэгш байсан бөгөөд тэдний 71.1 хувь нь 10-15 насны хүүхдүүд байна. Мөн нийт хүүхдүүдийн 57.5 хувь нь өмнө нь зусланд амарч байсан хүүхдүүд байна.

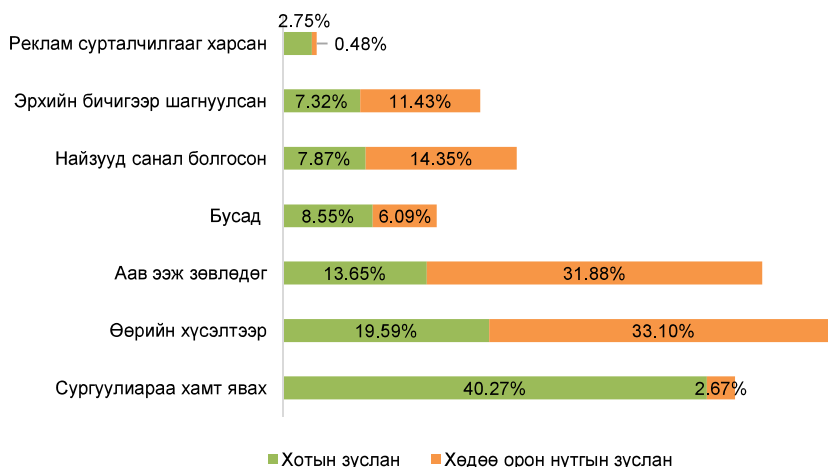
График 4.2 Бүсийн зусланд амрагч хүүхдүүдийн мэдээлэл

4.2. ХҮҮХЭД ЗУСЛАНД АМРАХ ШАЛТГААН

Улаанбаатар хотын зуслангуудад амрагч хүүхдүүд нь анги хамт олноороо зусланд амрах хандлага хамгийн их байгаа бөгөөд ангиараа амрагч хүүхдүүдийн хувьд 12 хүртэлх буюу бага дунд ангийн хүүхдүүд ангиараа амрах хандлага нь бусад насны хүүхдүүдээс их байна.

График 4.3 Хүүхдүүдийн зусланд амрах шалтгаан

Харин хөдөө орон нутгийн зусланд амрагч хүүхдүүдийн хувьд өөрийн хүсэлтээр болон аав ээжийн зөвлөгөөний дагуу зусланд амарч байгаа нь хамгийн их байгаа нь хот, хөдөөгийн хүүхдүүдийн бие даан шийдвэр гаргах байдал болон хөдөө орон нутагт амьдардаг хүүхэд зуны амралтаараа зуслан гэхээсээ илүү хөдөө амралтаа өнгөрөөх хандлага илүү байдагтай холбоотой байх магадлалтай юм. Хөдөө орон нутгийн зусланд амрагч хүүхдийн хувьд эрхийн бичгээр шагнуулан амарч байгаа хүүхдүүдийн хувь хотын хүүхдүүдээс илүү байна.

4.3. ХҮҮХЭД АМАРЧ БҮЙ ЗУСЛАНДАА АМРАХ ДАВТАМЖ

Хөдөө орон нутгийн зусланд амрагч хүүхдүүдийн хувьд Улаанбаатар хотын зусланд амрагч хүүхдүүдээс илүү тус зусландаа олон давтамжтай амрах хандлага байгаа нь тус аймагт нь нэг зуслан байдаг болон хотын зуслан явж амрахаас илүү зардал багатай байдагтай холбоотой.

График 4.4 Хүүхдүүд амарч буй зусландаа амрах давтамж

Мөн хөдөө орон нутгийн зусланд амрагч хүүхдүүд нь зусланд амарснаар өөртөө итгэлтэй болдог нь Улаанбаатар хотын хүүхдүүдээс илүү үзүүлэлттэй байна. Мөн нийт хүүхдүүдийн хувьд зуслангийн орчин, хөтөлбөр, шинэ найзуудтай болдог, багш нарын харилцаа гэх мэт нь хамгийн их таалагддаг бөгөөд тэдний дахин тэрхүү зусландаа ирэх шалтгаан болдог байна. Харин хүүхдүүдийн насны хувьд нас ахих тусам зусланд амарсан давтамж нь нэмэгдэж байна.

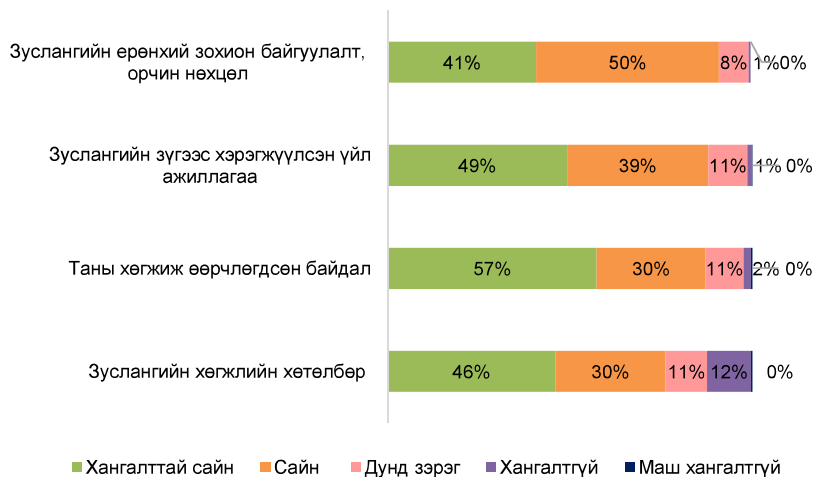
График 4.5 Хүүхдүүдийн тус зусландаа дахин ирж амрах шалгаан /давхардсан тоогоор/

Зусланд амарч буй хүүхдүүдийн хувьд зуслангийн орчин таалагддаг 69%, хөтөлбөр нь таалагддаг 53%, шинэ найзуудтай болдог 52.6%, багш нар нь эелдэг харилцаатай 35.5%, өөртөө итгэлтэй болдог 24.7%, хоолны амт чанар сайн 14%, үнэ хямд 4.7%, гэр ойрхон 3.2% үзүүлэлтүүд нь зусланд дахин ирж амрах шалтгаан болдог байна.

4.4. АМРАГЧ ХҮҮХДҮҮДИЙН ЗУСЛАНД ӨГСӨН ҮНЭЛЭМЖ

График 4.6 Амрагч хүүхдүүдийн зусланд өгсөн үнэлэмж

Зусланд амарсан хүүхдүүдийн хувьд зарим нэг хувь хүний чадварын үзүүлэлтүүд нь нэмэгддэг тал ажиглагдаж байна. Тухайлбал хүүхдүүд олон найзтай болсон шинэ дуу бүжиг сурсан, шинэ тоглоом сурч авсан чөлөөтэй зөв харилцаатай болж өөрийгөө зөвөөр илэрхийлж сурсан гэх мэтийн зүйлс багтаж байгаа бөгөөд зусланд амарснаар хүүхдүүдийн хөгжилд маш сайн өөрчлөлт орж хүүхдүүд илүү хөгжиж чаддаг болохыг энэхүү үзүүлэлт харуулж байна.

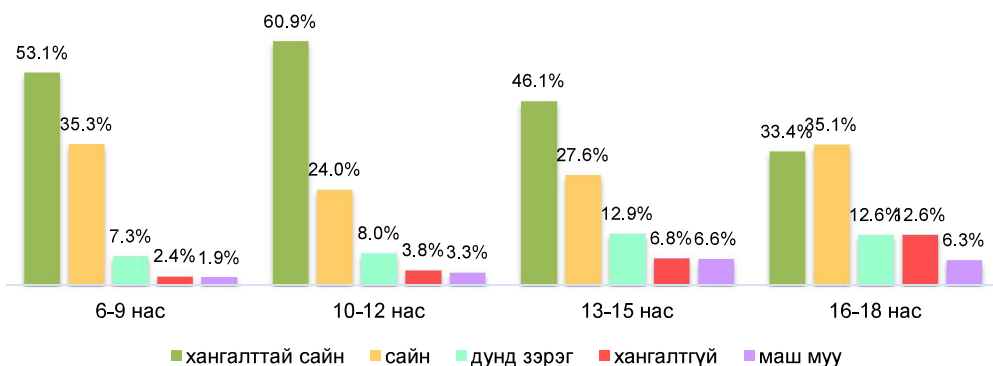
Зуслангийн зүгээс хэрэгжүүлж буй хөтөлбөр, үйл ажиллагаа болон амрагч хүүхдүүдийн хувьд гарсан өөрчлөлтүүд нь хамгийн өндөр буюу 46 – 57 хувьтай байгаа нь амрагч хүүхдүүдийн хувьд зуслан ерөнхийдөө таалагддаг гэсэн үзүүлэлттэй байна. Дээрх хөтөлбөр, үйл ажиллагааг сайжруулах шаардлагатай буюу дунд, сайн үнэлгээ өгсөн үзүүлэлт нь 11 – 39 хувьтай байгаа нь зуслангууд амрагч хүүхэд бүрд хүрч ажиллах, үйлчилгээ, хөтөлбөрөө илүү сайжруулах, нарийвчлах шаардлагатайг илэрхийлж байна.

4.5. ЗУСЛАНГИЙН ХООЛНЫ ХҮРТЭЭМЖ

Зуслангийн ерөнхий зохион байгуулалтаас хоолны хүртээмжийг хүүхдүүдийн настай нь харьцуулан үзлээ. Учир нь зусланд амарч буй насны хүүхдүүдийн хувьд биеийн өсөлтийн эрчимтэй үе юм.

Үүнээс харахад хүүхдүүдийн дийлэнх хэсэгт зуслангийн хоолны хүртээмж хангалттай санагдаж байгаа нь сайшаалтай ч хүүхдүүдийн нас дээшлэх тусам хоолны хүртээмж хангалтгүй гэх үзүүлэлт нэмэгдэж байна. Мөн эрэгтэй хүүхдүүдийн хувьд охидоос илүү хоолны хүртээмж муу байгаа талаар ярилцлагад тодорхойлж байсан.

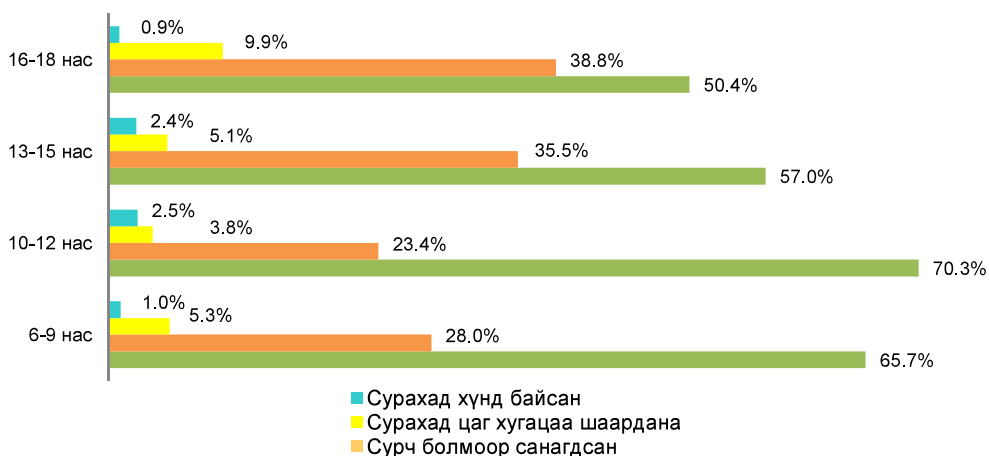
График 4.7 Зуслангийн хоолны хүртээмж

4.6. ЗУСЛАНГИЙН ХӨГЖЛИЙН ХӨТӨЛБӨРӨӨС СУРАЛЦСАН БАЙДАЛ

Нийт хүүхдүүд 50,4 хувиас илүү хувь багш нарын зүгээс зохион байгуулсан дуу, бүжиг хөгжөөнт тоглоом гэх мэтийн сурахад амархан байсан бөгөөд 10-12 насны хүүхдүүдийн хувьд дээрх зүйлсийг сурахад илүү амар байдаг бол 12-с дээш насныхны хувьд дээрх үзүүлэлт багассан байна.

График 4.8 Бүлгийн багш нараас заасан дуу, бүжиг хөгжөөнт тоглоом гэх мэтийн сурсан эсэх

Зусланд амрагч хүүхдүүдээс сэтгэл ханамжийн судалгаа авах нь хүүхдүүдийн хувьд сонирхолтой байсан нь ихээхэн анхаарал татаж байгаа бөгөөд оюутнууд хүүхдүүдээс судалгаа авахдаа сайтар тайлбарлан өгч хүүхэд бүрийн онцлог гэх мэтийг харгалзан үзэх нь хүүхдүүдийн хувьд судалгааг бөглөхөд илүү ойлгомжтой болгож өгсөн.

Мөн хүүхдүүдээс зусландаа дахин ирж амрахыг хүсэж байгаа эсэхийг асуудал хүүхдүүдийн 89,3 хувь нь тийм гэж хариулсан бол хүүхдүүд нас дээшлэх тусам зусландаа дахин ирж амрахыг хүсэхгүй байх нь нэмэгдэх хандлагатай байгаа бөгөөд эмэгтэй хүүхдүүдийн хувьд зусландаа дарин ирж амрахыг хүсэхгүй байх нь илүү их үзүүлэлтэй байна.

4.7. ЗУСЛАНД АМАРСАН ХҮҮХДҮҮДИЙН САНАЛ, СЭТГЭГДЭЛ

Зусланд амрагч нийт хүүхдүүдийн ихэнх нь зусландаа өндөр сэтгэгдэлтэй байна. Тэднийг дурдвал нийт хүүхдүүдийн 52,8 хувь нь зусланд амрах нь үнэхээр их таалагдсан бол хүүхдүүдийн 40-с илүү хувь нь олон найзтай болсон, багш нарын харилцаа таалагдсан гэх мэт сэтгэгдэлтэй байна.

График 4.9 Зусланд амарсан хүүхдүүдийн санал, сэтгэгдэл

Харин зуслангийн хөтөлбөр, хоолны амт чанар орчин гэх мэт нь нийт хүүхдүүдийн 20.7%-27.7%-д таалагдсан. Үүнээс харахад зуслан дээр хүнээс шууд хамаардаг зүйлс нь хүүхдүүдэд илүү их таалагддаг бол зуслангийн зохион байгуулалт гэх мэт зүйлстэй холбоотой зарим зүйлс нь шүүмжлэлд өртөх нь илүү байна. Хүүхдүүдийн хувьд зуслан дээр байхад тэдний санааг зовоож байгаа асуудал нь усанд орох душ, 24 цагийн гэрэл цахилгаан болон ариун цэврийн өрөөний ариун цэвэр зэрэг байна.

СУДАЛГААНЫ ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын даргын 2019 оны 06 сарын 06-ны өдрийн А/146 тоот тушаалаар “Хүүхдийн зуслангийн өнөөгийн байдал, үйлчилгээний чанарт дүн шинжилгээ хийх судалгаа”-г Мөрөөдөл олон улсын хүүхдийн төв ТББ, зөвлөх МУБИС-ийн Нийгмийн ажлын тэнхимийн эрхлэгч, дэд профессор Т.Цэндсүрэн (Ph.D) багштай хамтран хийж гүйцэтгэлээ.

Уг судалгаагаар зуслангийн дотоод нөхцөл байдал болон үйлчлүүлэгч болох амрагч хүүхдүүд аль алинаас нь судалгаа авч, мэдээлэл боловсруулсан нь зуслангийн зүгээс үзүүлж буй үйлчилгээ нь амрагч хүүхдүүдийн сэтгэлд хүрч байгаа эсэхийг харьцуулах боломжийг олгосон.

Ингэснээр цаашид зуслангуудын хувьд өөрчлөлт сайжруулалт хийх болон улсаас өгч буй санхүүжилтийг үр бүтээлтэй зарцуулахад хэрэгтэй зөвлөмжийг зуслан болон холбогдох төрийн байгууллагууд мэдэж авах, цаашлаад амрагч хүүхдүүд аюулгүй орчинд ая тухтай амрах, хөгжлийн хөтөлбөрүүд нь үр дүнгээ өгөхөд тустай юм.

- Үйл ажиллагаа явуулж буй зуслангуудын тоо 2019 онд 38 болж өмнөх оноос 13%-иар буурсан ч зусланд хамрагдсан хүүхдийн тоо 2018 оныхоос 2.6%-иар өссөн үзүүлэлттэй харагдаж байна.
- Зуслангийн барилга байгууламжууд хуучирсан, шаардлагатай урсгал засваруудыг жил бүр хийж чаддаггүй, хөрөнгө санхүүгийн хувьд дэмжлэг байхгүй зэргээс зуслангийн гадаад орчныг хангалттай төвшинд засан сайжруулж чадахгүй байна. Мөн зуслангийн гэрэлтүүлэг, гадна талбайн тохижилтод анхаарлаа хандуулах шаардлагатай байгааг судалгааны үр дүн харуулж байна. Хүүхдийн зуслангийн үйл ажиллагааны MNS5633;2019 стандартад заагдсан зуслангийн гадаад орчин аюулгүй байдал хангасан эсэх асуулгад дийлэнх оролцогчид дунд зэрэг сайжруулах шаардлагатай гэж хариулсан байна
- Ихэнх зуслангуудын хувьд урсгал засвар хийх шаардлагатай ба боловсон ариун цэврийн өрөөний асуудалтай. Судалгаанд оролцсон нийт хүүхдүүдийн ихэнх хувь ариун цэврийн өрөөг сайжруулах шаардлагатай, хангалтгүй байдаг тухайлбал хэтэрхий хол, харанхуй, муухай үнэртэй, аюултай байна гэж хариулсан байна. Тиймээс зуслангийн ариун цэврийн өрөө болон гадна модон жорлонгийн асуудлыг шийдвэрлэх шаардлагатай байна.
- Судалгаанд хамрагдсан зуслангуудын 70-80% дотоод дүрэм журамдаа хүүхэд хамгааллын бодлого журам, эрүүл ахуйн дүрэм, хүүхдийг хөгжүүлэх хөтөлбөр, хоол үйлдвэрлэх үйлчилгээнд

баримтлах журам зэргийг тусгасан бичиг баримтуудыг ашигладаг боловч ажилтан, албан хаагчдад хийгдэх шаардлагатай сургалтуудын 40-50%-ийг дээрх дүрэм журмуудтай холбоотой сургалтын хэрэгцээ байгаа гэж хариулсан байна.

- Цаашид зуслангуудын хувьд хөгжлийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хамгийн гол хүчин зүйлсийн 60-70%-ийг санхүүгийн дэмжлэг, үндэсний хэмжээнд зусланг дэмжих хөгжүүлэх бодлого хэрэгтэй гэж үзсэн байна.
- 2018 оноос хүүхдийн зуслангийн хөгжлийн хөтөлбөрийг санхүүжүүлж эхэлсэн боловч журам байхгүйгээс зуслангийн үйл ажиллагаа дууссаны дараа олгогдож байсан нь зуслангууд хөгжлийн хөтөлбөрийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх боломжийг хязгаарлаж байсан. Иймээс хүүхдийн зуслангийн хөгжлийн хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх журмыг нэн даруй боловсруулж, батлан 2020 оны хавар зуслангийн үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө хэрэгжүүлж эхлэх шаардлагатай байна.
- Хүүхдийн зусланг төрөөс дэмжих, хөгжлийн чиг хандлагыг тодорхойлон түүнд тохирсон алхмуудыг хэрэгжүүлэх нь төрөөс хүүхдийн зусланг дэмжиж буй чухал алхам болох юм. Тухайлбал хүүхдийн зуслангийн хөгжлийн хөтөлбөрийг санхүүжүүлэхдээ зөвхөн хөтөлбөр явуулах хэрэглэгдэхүүн гэхээс илүү тухайн хөтөлбөрийг явуулах орчин нөхцөл, материаллаг бааз суурь (сагсан бөмбөг, хөл бөмбөг, гар бөмбөгийн талбай, усан бассейн, клуб үйл ажиллагаа явуулах танхим, урлаг заал, чийрэгжүүлэлтийн танхим гэх мэт) зэргийг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх шаардлагатай байна. Ийнхүү дэмжлэг үзүүлэхдээ тухайн зуслангийн хүчин чадал, 1 ээлжид амрах хүүхдийн тоотой уялдуулах нь зүйтэй байна.
- Хүүхдийн зусланд ажиллах багш, ажилтан, албан хаагчдын мэргэшсэн хүний нөөцтэй байх, тогтмол мэргэшүүлж, шаталсан сургалтуудыг явуулдаг байхад холбогдох байгууллагууд анхаарах хэрэгтэй байна.
- Зуслангийн багш бэлдэх сургалт нь жилд 1 удаа 2 өдрийн хугацаатай болдог нь зусланд багшлах багш нарын хувьд хангалттай мэдлэг боловсрол, чадварыг эзэмшүүлж чадахгүй байна. Тиймээс холбогдох төрийн байгууллага болон зуслангийн холбоо хамтран зуслангийн багш бэлдэх нэгдсэн сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулж, батлан ажиллах шаардлагатай байна. Уг хөтөлбөртөө хүүхдийн нас, сэтгэхүйн онцлог, хөгжлийн хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, төлөвлөгөө боловсруулах зэрэг онол, практик хосолсон сургалтаар дамжуулж хүүхдийн зуслангийн багш нарыг өндөр төвшинд мэргэшүүлэх шаардлагатай байна.

- Хүүхэд өөрийн нас, биеийн хөгжилд тохирсон хоол хүнсээр хангагдаж байгаа байдалд зуслангийн удирдлагууд анхаарч ажиллах шаардлагатай байгаа нь хүүхдүүд хоолондоо сэтгэл хангалуун бус байгаа үзүүлэлтээс харж болохоор байна. Хүүхдийн аюулгүй байдлыг хангасан унаагаар хүүхдэд үйлчлэх энэ тал дээр холбогдох байгууллагууд дэмжлэг үзүүлэх шаардлагатай байна.